

ה
נ
ח
ה
תשל"ו

Sărbătoarea înnoirii

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

Un briu luminos încinge iar căminele noastre. Dintr-un ungher ascuns, scoatem din nou candelabru cel prăfuit de vremuri și-l așezăm la loc de cinste pe fereastră casei. Seară de seară adăugăm cîte o lumină în șiragul celor opt brațe ale străvechii Menora și imn de slavă izbucnește din piepturile noastre către Cel ce ne-a învrednicit să prăznuim această umilă dar minunată „sărbătoare a luminilor”.

„Care e sărbătoarea omului sărac?” se întreabă cu umor plin de amărăciune un dicton popular evreiesc. „E atunci cînd pierde ceva și-și regăsește paguba.” În această reflecție găsim oglindită însăși natura zilelor festive ale calendarului unei credințe care departe de a aniversa cuceriri impuse altora, prăznuiește mereu numeroasele momente cînd a suferit și totuși a fost salvată. Ce alta este Pesahul în care Farao n-a izbutit să-și înfăptuiască planurile de înrobire? Puri-mul, în care Haman n-a putut să-și îndeplinească uneltirile ucigașe și altele altele momente similare?

„Antiohus Epiphanes n-a fost decît unul dintre tiranii care au încercat să stingă o lumină în care el zărea primejdia iregulară și sistem de înjosire a ființei umane. Cum putea el — exponent al sclavajului — să privească cu ochi buni o credință care pre-dica abolirea înrobirii? Cum putea el să îngăduie propovăduirea unei învățături care, în vremea cînd sabia constituia unicul argument pentru expansiunea ele-nică, se ridică împotriva omuciderii in-dividuale și colective proclamînd che-marea profetică: „Nu prin forță, nici prin putere, ci prin spirit!” Cum ar fi fost posibil ca el, care exprima concepțiile crudele zeiței menite să încovoiea și ră-spîndea omului, deșteptînd într-insul spaima față de cei puternici și ură față de cei slabi, să tolereze credința dragos-tii față de Dumnezeu și de semenii, desfi-ințarea săraciei și apărarea celor obidiți?”

„Dacă Dumnezeu vostru îi iubește pe cei săraci, de ce nu-i hrănește?” îl in-terbă odată, cu trufă și ironie, Turnus pe rabi Akiva. „Nu înseamnă oare o gravă înfrîngere a edictului imperial dacă ajuți

pe un sclav osîndit de împărat la foame?” Exemplul dat de către Rufus voia să demonstreze că săracii sînt sclavi osîndiți de Dumnezeu la foame și că atare nu trebuie ajutați. Akiva îi răspunde însă: „Dacă ai astîmpăra foamea unui copil, ți-ai atrage oare minia, sau recunoștiința părintelui său?” Prin această replică, Akiva arată că sărăcia nu e o pedeapsă divină, nu este o fatalitate și că datoria noastră este să-i ajutăm pe săraci, îndeplinind prin aceasta porunca lui Dum-nezeu.

Pentru Antioh și Turnus Rufus, Zeus sau Jupiter înfățișau simbolul stăpînu-lui absolut, iar săracii pămîntului nu erau altceva decît sclavi. Pentru concep-ția de viață a lui Akiva și a premergă-torilor săi, unicul Dumnezeu este Părin-tele milostiv și îndurător, iar noi toți, fărăosebire, sîntem fiii săi.

„O sfință lumină ardea sus, pe Mun-tele Casei. Legiunile lui Antiohus s-au abătut cu furie împotriva-i. Ea trebuia neapărat stinsă. Razele ei modeste tre- (Continuare în pag. V-a)

La sărbătorirea Bisericii Ortodoxe Române

În primele zile ale lunii noiembrie a.c. s-au desfășurat la București festivitățile organizate pentru sărbătorirea semicen-te-narului Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române precum și 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Or-to-doxe Române. Aceste mari evenimen-te bisericești au urmat firesc actelor is-to-ric de cucerire a independenței de stat a României, în anul 1877, și a de-săvîșirii statului național unitar român, la 1 decembrie 1918.

Așa cum se arată în Actul sinodal de aniversare, încă de la organizarea ei ofi-cială, în secolul al XIV-lea, Biserica Or-to-doxă Română a avut o situație deose-bită bucurîndu-se ab antîquo de indepen-dență administrativă internă și autono-mie bisericească deplină. Această stare s-a menținut pînă către mijlocul secolu-lui al XIX-lea, cînd, odată cu unirea Principatelor Române au început și de-mersurile pentru recunoașterea deplină și de drept a autocefaliei Bisericii Or-to-doxe Române. Susținute cu demnitate de mitropolii primări ai României și îm-brățișate cu căldură de domnitorul Ale-xandru Ioan Cuza și de alți luminați și patrioți bărbai de stat din acea vreme,

aceste demersuri s-au încheiat cu succes în anul 1885, cînd Biserica Ortodoxă Ro-mână se recunoștea „neatîrnată și auto-cefală”. După actul istoric de la Alba Iu-lia din 1 decembrie 1918, care a marcat desăvîșirea statului național unitar ro-mân, Sfințul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în unanimitate și cu mare in-sufletire, a hotărît „înființarea în Tara Românească pentru Biserica Ortodoxă autocefală Română a demnității de patri-arh”. După aceasta, la 1 noiembrie 1925, cu deosebit alai, s-a făcut instalarea pri-mului patriarh.

La sărbătorirea acestor mărite fapte din trecutul bisericesc au fost de față soli ai Bisericii Ortodoxe de pretuin-denți, trimiși a celorlalte Biserici, repre-zen-tanți ai unor organizații creștine in-ternaționale, precum și conducătorii cul-telor religioase din țară.

Din partea înaltei autorități de stat a participat d. Gheorghe Nenciu, con-du-cătorul Departamentului Cultelor.

Cu acest prilej, Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a adresat urmă-toarea scrisoare Prea Fericitului Justi-nian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Ro-mâne.

„Prea Fericirea Voastră,

Mulțumindu-vă din adîncul sufletului pentru amabila invitație ce ne-ați adresat-o de a lua parte la sărbătorirea Semicentenarului Patriarhiei Române și aniversarea a 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, ne exprimăm, în același timp, și marelui nostru regret că nu vom avea posibilitatea de a participa personal la aceste mărețe prăznuiri.

Vizita noastră în Statele Unite ale Americii — dinainte programată cu mai multe cîvîntări, deja anunțate public — ne împiedică să fim prezenți la aceste festivități.

Ne îngăduim, deci, ca pe această cale, să exprimăm atît Prea Fericirii Voastre, cît și Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în numele nostru personal, precum și al Federației Comunităților Evreiești, al clerului și credincioșilor cultului mozaic din Republica Socialistă România, cele mai călduroase felicitări și urări de bine.

Bunele legături care s-au statornicît între cultele noastre în ultimele trei decenii, colaborarea armonioasă dintre toate cultele din scumpa noastră Patrie, Republica Socialistă România, colaborare care se împlinește sub înțeleapta obla-duire a Prea Fericirii Voastre, ne fac să participăm la sărbătoarea Bisericii Or-to-doxe Române, ca la propria noastră sărbătoare și ne îndeamnă să vă încredin-țăm, și cu acest felicit prilej, profunda prețuire și călduroasele sentimente de fră-țietate ce vă purtăm”.

Scrisoarea a fost citită la masa oficială oferită de Prea Fericitul Patriarh Justi-nian în cinstea invitaților la festivități de către d. Emil Sechter, secretar gene-

ral al F.C.E. care împreună cu d. Daniel Segal, președintele Comunității evreilor din București, a reprezentat pe Eminența Sa d. Șef rabin.

Un simbol al continuității

Leul — regele animalelor — a dat naștere la multe legende inspirate de finuța sa mină, curajul și groaza ce o inspiră. În poezie, alegorie și chiar în me-tafizică leul simbolizează curaj, do-minație, soarele, focul, lumina, cel ce pedepsește.

În antichitate i se atribuiau chiar pu-teri supranaturale, devenind simbol astral universal.

În povestirile mitologice egiptene de la Heliopolis, leul avea o semnificație astrală. Zeul Aton ar fi creat doi lei, simbolizînd cele două capete ale pămîntului; soarele se mișcă de la est spre vest, dîspărînd în regatul nopții și apoi, reînnoindu-și tinerețea, reapare la răsărit. Această concepție este zugrăvită pe pa-pirusuri vechi de milenii.

În Canaan, înaintea cuceririi de către Iosua, leul juca rol important în vene-rația soarelui. Într-un mormînt descoperit în 1955 de profesorul Yigal Yadin și da-tînd din secolul al XIII-lea, au fost găsite cîteva pietre rituale, pe una dintre ele fiind săpate două mini întinse spre soa-re, în rugăciune, iar la stînga imaginea unui leu. Capul și labele din față erau îndreptate spre soare.

Din capul locului trebuie făcută o de-marcație netă între simbolismul păgîn și cel folosit de monoteismul iudaic. După cum se știe, Tora interzice orice preamă-rire a unei imagini create de mîna omu-lui sau existentă în natura înconjură-toare, inclusiv astrele cerești. Astfel Moșe, luîndu-și rămas bun de la fiii lui Israel, înaintea morții sale, nu uită să le reamintească și să-i prevină împotriva oricărei porniri politeiste: „...privind la

cer și văzînd soarele, luna, stelele și toată ostirea cerului, să nu te lași amăgit ca să te închini lor, nici să le slujești, pen-

BAR-MITZVA ÎN ALASKA

În sinagoga din Ancho-rage s-a desfășurat prima Bar-Mitzva care a avut vre-o dată loc în Alaska. Evenimentul, inedit în acele locuri, a fost prompt relatat în presă. Cotidianul „South East Alaska Empire”, de pildă, a publicat pe prima pagină un reportaj de la ceremonie, însoțit de o foto-grafie care-l prezintă pe Bar-Mitzva, Allan Gross, împreună cu părinții săi și cu rabinul comunității, Mor-ris Herschman.

Obștea evreiască din Ala-ska este una din cele mai tinere de pe continentul ame-rica. Primii evrei s-au sta-bilit acolo abia în anul 1932. Actualmente trăiesc în Ala-ska 450 de evrei, dintre care circa 300 la Anchorage, unde funcționează unica sinagogă.

tru că Domnul Dumnezeu lău le-a lăsat pentru toate popoarele de sub cer” (Deu-teronomul 4,19). La festivitățile ce aveau loc în epoca celui de al doilea Templu, de Sucot, evreii pioși se îndreptau cu fața spre apus, zicînd: „Cînd strămoșii noștri se aflau în aceste locuri se întorceau spre răsărit cu fața spre soare răsare, dar noi sîntem al Domnului și ochii noștri întind spre el”.

În Biblie și Talmud imaginea soarelui este menită să exprime idei abstracte, viața, caritatea, izbăvirea, protecția. În-țelepții și dreptii sînt comparați cu soa-rele, căci ei luminează cu înțelepciunea și învățătura lor. Așa, soarele este uti-lizat spre a exprima măreția lui Moșe iar luna pe cea a lui Iosua: „Fața lui Moșe era ca și fața soarelui iar fața lui Iosua era ca fața lunei”. O mențiune ale-gorică a soarelui se află și în visul lui Iosua, în care tatăl său îi apare ca soa-rele, mama ca luna, iar frații ca stele.

Soarele ca alegorie ce exprimă măreția și splendoare revine și în alte motive bi-blice. Astfel, Iehuda are doi fii de la Tamar, pe Pereț și Zerah; Zerah repre-zintă soarele, care strălucește totdeauna, iar Pereț luna, a cărei strălucire apune periodic. Alt exemplu. Într-o povestire din secolul II într-un vis, Naftali, fiul lui Iacob, i-a visat pe Levi și Iehuda urmîrînd o alergare. Levi a prins soarele iar Iehuda luna.

În Biblie leul este sinonim cu prețui-rea („...și cel mai viteaz care are înîmă ca de leu”, II Samuel 17,10) și bravura pe cîmpul de luptă („Post-au mai înfrî decît culturi și mai puternici decît lei!” ibid 1,23). Biblia cuprinde episoade în (Continuare în pag. V-a)

MELODII SEFARDE

Un muzicolog originar din Smirna a cules și editat un număr de 163 de melodii sefarde. Este vorba atît de muzică sinagogală, cît și de melodii populare laice ale evreilor sefarzi din diferite țări europene.

Poezia Dorei Teitelboim

Pe poetă am citit-o prima oară într-o plachetă talmăcită din limba idiș de Charles Dobzynski, apărută în editura Pierre Seghers. Era o prezentă, o sensibilitate, pe care ne bucurăm s-o cunoaștem dintr-o carte mai amplă de versuri, în versiunea aceluiași traducător, tipărită de *Éditeurs français réunis*. Lirică feminină? Poezia e poezie, e angajare a efectelor fundamentale, în fața vieții, dragostei, morții — ori nu e deloc. Dora Teitelboim nu se teme în „acest timp de nisip mișcător”, cum se cheamă poemul de largă respirație care dă titlul volumului. Un poem dramatic, de ciocnire între duhul distrugerii, Vandrugor, și duhul omiei, Viradon. Cel dintâi, suflul barbarei, al războiului hitlerist care „a înghețat mugurii generației mele”, notează poeta, a slăbit înșingurarea omului de om și a omului de sine. Din „desaga memoriei” scoate acum teste descărnate, sinii vitali ai zilelor au secat la capătul lui. Și totuși, în ciuda lui, poeta cu tine-reșea rănită, cu cicatricile dureroase ale masacrelor, nu și-a pierdut nici chipul uman, nici certitudinea de a nu fi trăit zadarnic. Poemul e tocmai înfruntarea între urletul sălbătăciei și melodia umană a unei generații care a știut în cele din urmă să supună și latențele distructive ale materiei aspirațiilor de apropiere între oameni, să aline, în succesiunea virstelor, durerile atroce ale pământului amenințat de dezintegrare, din care mil răsor minile înăngerate ale unor noi „lady Macbeth”. Dialoguri între mamă și fiu, între mamă și fiică, între omul de ieri și cel de mâine, între „timograpul” amintirilor tragice, și crezul mamei în *catharsisul* urmașilor alternează în acest oratoriu muzical.

În al doilea ciclu, al „Noptilor” (citor poezi nu le-a fost noaptea popas favorit al inspirației?) regăsim parcă un timbru, un ecou din Manger, pe cât se pare, unul din liricii preferați ai poetei. Poate cele mai frumoase sînt poeziile scurte de dragoste din volum. (Nu spunea și Heine: „Din suferințe lungi/nasc cîntecele scurte”?)

Ca divinitatea maranilor ascunsă sub gene, în taină iubirea mi-o port la hotarul de sete-al pustiului. Carne mi-e clopot mut. Către tine mă-n drept, cu pas tăcut Și-n singele meu, timide și fără glas fi-asteaptă Evele toate ruga

Un ciclu e închinat ochilor iubitelui — acele „valuri gemene/tivite cu franjură de argint”, care sînt rada iubitei, pe timp de furtună. Alte cicluri, dedicate munților, mărilor, lunii, deapănă fire lirice de intensități vari. Ultimul, ar intra în ceea ce Călinescu numea „poezia de spital”: versuri scrise la răsplată dintre viață și moarte. Experiență fundamentală, trăită cu intensitate Magdele Isanos, în preajma sfîrșitului. Nu ne amintesc versurile Dorei Teitelboim:

O viața mea, ce amar fi-e paharul! Mai lasă-mă totuși să-ți sorb înc-un strop!

Lasă-mă să mă mîngîi firul de iarbă... de poemul surorii sale de lîră din Iași, care, la despărțirea de viață „cu nedreptele-i cumpene”, mărturisește acesteia dorul intens de a mai trăi?

Ecouri biblice se aud din ce în ce mai sensibile în versurile ultime:

Pămînt sînt, pămînt mă simt, copleșită de topierea zăpezilor, de calmă, subterană izvoare; rădăcini uscate, firave, ies din mine, pline de sevă, snopi de griu nasc din mine, trîluri pe buzele frunzelor, veșnicie de spice, la cules...

Senzație feminină profundă a urmașei Evei. Nu înseamnă Eva, nu e numele Evei sinonim cu viața?

Există, în poezia Dorei Teitelboim, un timbru fluid, trecînd și prin acea radiografie a scheletului fosforescent care e orice talmăcire. O sonoritate pură, cum

o întîlnim în poemul „Vîntului” cu care se încheie aceste note de lectură:

Pădurea vîntoaselor sînt, pădure sălbatică, rădăcini de virtuteji am, călătoare-s pe drumuri solare. Unde am mas noaptea, nu min peste zi. Unde-am semănat, n-am cules. Așa cum nopții i-e scris să n-apece ziua, dacă pămîntul mă cheamă năntea zorilor, voi, fraților, ar trebui să mă bateți în cutie-n coșciug, să nu pot, noaptea, să fug din mormint

O carte a dragostei de viață, a încrederii în viață, e, pînă la capăt, acest volum de talmăcirii din Dora Teitelboim.

VERONICA PORUMBACU

Hanuca înseamnă și educație

Cînd vorbim despre lumina în legătură cu sărbătoarea de Hanuca, ne gîndim în primul rînd la această iradiere care ne învîluie și care, în cazul de față, este expresia sărbătorii și a bucuriei pe care o iscă în noi minunea. Lumina poate fi însă privită și sub alt aspect, mai abstract, și anume cel sufletesc. Caracteristicile luminii fizice, cu nenumăratele ei surse și feluri de manifestare dispar; lumina se transformă într-un simbol al înlăfării morale, al sentimentelor elevate, al impulsurilor emoționale pe care le generează bucuria. Sînt comparate cu lumina fericirea, puritatea morală. Se spune despre o idee surprinzătoare că aduce lumină. De asemenea, este cunoscută expresia că, atîta vreme cît mijlocul o luminează, speranța nu este pierdută.

La acest sens abstract, moral, ne gîndim cînd contemplăm luminările de Hanuca. Lumina și spiritul ma-

MANUSCRISE

Biblioteca mării catedrale din Westminster (Marea Britanie) păstrează un număr de prețioase manuscrise ebraice, unele dintre ele rarissime. Astfel, această bibliotecă dispune de un Sefer Tora din secolul al XIII-lea, de un număr de 9 Biblîi din secolul al XV-lea, precum și de alte cîteva documente cu caracter laic, scrise în limba ebraică și datînd din secolul al XIII-lea.

cabeu pot fi însă călăuzitoare și pentru alte domenii pe care le cuprinde viața. Cuvîntul hanuca se traduce nu numai prin cîntîntul înnoire ci și prin educație. Porînd de la acest sens al noțiunii, înlăfărilor de Hanuca și luminările care le amintesc capătă o finalitate etică, exercită o influență pozitivă asupra oricărui credincios. Începînd cu prima lumină, simbolizînd intrarea în lume a omului „el zărește lumina lumii”, luminările ne spun că trebuie să pășim în viață în sufletești de optimism și încredere. În toate zilele vieții sale, credinciosul să se călăuzească de versetul biblic: „Cașă a lui Iacob, urmează-ți calea în lumina lui Dumnezeu.” Ca și Macabei, care au luptat cu deviza „Mi kamoha baelim Hașem — Cine mai este ca tine, o Doamne!”, credința în valorile eterne iudaice ne luminează întreaga existență.

Literatura iudeo-persană

În decursul istoriei, iudaismul a venit în contact cu multe limbi și culturi, printre care și cu cea persană. Urmare a acestei legături, s-a dezvoltat o variată literatură iudeo-persană. Multă vreme însă, această literatură a rămas necunoscută Europei, cu excepția traducerii Pentateuhului de către Iacob ben Iosif Tavor (Constantinopol, 1546).

Abia atunci cînd, în secolul al XVIII-lea, un cercetător orientalist, Elban Adler, a adus din călătoria sa în Persia sute de manuscrise — păstrate în prezent la Biblioteca Seminarului teologic din New York — a fost dată la iveală bogata literatură iudeo-persană. O serie de capitole din Biblie (Psalmii, Iov, Proverbe, Cîntarea Cîntărilor și cărțile profeților) au fost traduse în iudeo-persană și publicate în diferite ediții. S-au făcut astfel traduceri de cărți extracanonice ca Tobit, Meghilat Antiohus, Iudit, precum și scrierea apocrifă Daniel, traduceri păstrate în mai multe biblioteci publice și particulare europene.

Cele mai reușite comentarii ale Bibliei și dicționare iudeo-persane sînt Sefer Hamelitzat a lui Solomon ben Samuel (scrisă la Urgend, în Turkestan, în anul 1339), Agnon a lui Moses ben Aron din Sirvan-Persia, scrisă în secolul al XV-lea și Kitur Sefer Milim, un dicționar ebraic-persan.

Tratatul Avot, conținînd proverbele înțelepților noștri, a fost tradus în repetate rînduri în iudeo-persană, tot astfel ca și tratatul Șabat din Mișna și unele capitole din Zohar.

Selecții din scrierile lui Maimonide și din Hobot Halebovot a lui Bahya, în traducere iudeo-persană, au fost folosite de Simon Tob Melamed din Meșel în lucrarea sa Ruah Haim. Rabi Aminov a tradus capitole din Șulhan Aruh în iudeo-persană sub titlul „Likute Dinim”. Un comentariu iudeo-persan al Torei a fost scris de Rahamimi Melamed din Șiraz sub titlul „Sefer Zihrom Rahamim”.

În domeniul liturgic există traduceri ale cântărilor de rugăciuni în iudeo-persană (Sidurim și Mahzorim), rugăciuni și poeme (Selihot, Pizmonim), precum și o traducere a Hagadei de Pesah. Poemele sinagogale traduse în iudeo-persană includ poeziile lui Solomon ibn Gabirol (Kether Malkut și Ahzarot), „Mi Hamoha” a lui Iehuda Halevi și versuri ale lui Israel Nadjar (acestea din urmă fiind cele mai populare). Numeroase colecții

iudeo-persane, ca „Ișma Israel”, conținînd cîntece religioase pentru diferite ocazii, constituie o mărturie a interesului pentru limba persană manifestat de-a lungul timpului de evreii orientali. Aceștia au arătat un interes viu și pentru literatura laică persană. În biblioteci s-au păstrat numeroase colecții de traduceri ebraice ale literaturii laice persane, printre care ale clasicilor Hafiz, Nizami și Saadi.

Se poate afirma că geniul creator al evreilor din perioada persană a făcut un remarcabil salt înainte, o dată cu creația poetului Maulana Șahin, considerat ca pionier al poeziei iudeo-persane. Dintre lucrările lui Maulana Șahin au dăinuit o „Carte a lui Moșe” și o „Carte a Genezei”, parafrazări poetice de mare frumusețe ale Torei la care au fost adăugate legende și poezii epice persane. S-au păstrat de asemenea fragmente ample dintr-o epopee persană bazată pe Cartea Ester și o „Carte a lui Ezra”. Șahin a scris și el în metrica și forma clasicilor persani, mai ales ale lui Firdusi, însă temele lui preferate au fost inspirate în cea mai mare parte din Biblie. În secolul al XVI-lea, un alt poet evreu din Șiraz a continuat opera lui Șahin și a scris un șir de poeme despre Avot și despre evenimentele relatate în Biblie, de la Iosua pînă la Solomon.

Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea a înflorit o școală de poezii iudeo-persani la Buhara, al cărei conducător a fost Iusuf Iehudi. Cîntările, poemetele și traducerile componenților acestei școli au dăinuit multă vreme, o serie de creații valoroase păstrîndu-se pînă în zilele noastre.

Din domeniul cronicilor poetice, cea mai importantă lucrare iudeo-persană este „Kitab Anusi”, a lui Rabi ben Luft și Babai ben Farhad din Kașan, care descrie persecuțiile religioase suferite de evreii persani în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, sub șahii Abas I și Abas II. O altă cronică poetică, Ciudaiaid, scrisă în secolul al XVIII-lea de către Ibrahim Abul Kair, relatează martiriul unui evreu din Buhara.

Literatura iudeo-persană a fost îmbogățită prin traducerea a numeroase povestiri istorice (Targum Șeni, Meghilat Antiohus, Eldad Hadani și altele), precum și prin traducerea unor povestiri din literatura universală.

„TEHNOEXPO 75”

O mare afluență de public a cunoscut prima ediție a expoziției tehnice internaționale „Technoexpo '75”. Accentul a fost pus pe prezentarea de instalații, echipamente, mașini, utilaje și accesorii pentru economia forestieră, agricultură, industria alimentară și a ambalajelor, pentru transporturi, construcții și instalații. Corespunzător progreselor obținute, România a fost și principalul expozant. Au dat curs invitației de a participa la expoziție întreprinderi din 20 de țări, 350 de firme străine prezentîndu-și produsele. Expoziția a constituit o importantă contribuție la extinderea relațiilor comerciale ale României, la cauza colaborării și cooperării internaționale.

NAVELE MARITIME ROMÂNEȘTI

Navele flotei maritime comerciale românești sînt prezente în aproape toate mările și oceanele lumii. Mineralierul „Carpați” a plecat din Brazilia spre patrie. Alte nave sînt de asemenea pe drumul întoarcerii în țară din călătorii îndepărtate, în timp ce navele „Olănești” și „Crișana” au plecat spre India, respectiv Japonia. Cargoul „Dolj” a ancorat la Karachi, „Predeal” încarcă diverse mărfuri japoneze la Yokohama, etc. Multe nave sub pavilion românesc se află sub operațiuni de încărcare la Constanța, pregătindu-se să plece spre diferite porturi ale lumii. Ele vor transporta în numeroase țări mărfuri românești ca autocamioane, tractoare și diverse utilaje agricole, rulmenți, produse chimice etc.

O NOUA FORMULĂ DE CONCERT

În cadrul stagiunii muzicale a Radioteleviziunii a fost lansată o nouă formulă de concert: concertul perpetuum. Cu începere de la ora 17.00 pînă la ora 23.00, în studioul de concerte, acest gen de manifestare va permite publicului înfîlțiri cu muzica marilor compozitori, cu opere reprezentative din diferite școli și epoci de creație. Prima manifestare de acest fel a fost dedicată geniului multilateral al lui Mozart.

NOUA REALIZARE TEHNICĂ, COMBINA DE EXTRACTIE A CARBUNELUI

Întreprinderea de utilaj minier Filipești de Pădure-Prahova a realizat combina de înaintare CI-1, utilizată pentru săparea galeriilor în cărbune sau roci cu rezistență la compresiune pînă la 500 kilograme-forță pe centimetru pătrat. Viteza ei de înaintare în galerii cu secțiunea de 8 metri pătrați este de 300 metri liniari pe lună, față de circa 100 metri liniari, cit se realizează manual. Combina economisește munca a 24 de oameni într-o lună.

DISCURII

O casă de discuri din Hamburg a început imprimarea unor texte biblice pe discuri. Pînă în prezent au fost imprimate și puse în vânzare 25 asemenea discuri. Opt din aceste discuri cuprind Psalmi însoțiți de muzică.

Sinagoga din Leeuwarden

La Leeuwarden, oraș cu 90 000 de locuitori, capitala regiunii Friesland din nordul Olandei, a existat timp de 300 de ani o mare comunitate evreiască. Această comunitate nu mai ființează astăzi. Sute de evrei au fost ridicați de naziști în anii holocaustului și duși la Auschwitz, unde au împărțit soarta milioanei de martiri.

Printr-un adevărat miracol, sinagoga veche din Leeuwarden a rămas neatinasă. Neatinse de furia distrugătoare a naziștilor au rămas și sulițele sfinte și celelalte obiecte de cult ale sinagogii, pe care olandezi cu suflet nobil le-au ascuns și le-au păstrat în tot timpul ocupației, restituindu-le la sfârșitul războiului celor 50 de evrei care au supraviețuit și s-au întors la căminele lor, după calvarul lagărelor hitleriste.

Istoria sinagogii din Leeuwarden este veche și, pînă la un punct, se confundă cu înseși istoria comunității.

În urmă cu 170 de ani, evreii din Leeuwarden au ridicat o nouă sinagogă, întrucît cea veche, existentă pe atunci, se dovedise neîncăpătoare. Noul lăcaș de rugăciune a fost construit cu mult fast. Chivotul în care se păstrează sulițele Torei a fost executat din lemn prețios cu incrustații artistice. Candelabru, de mari dimensiuni, care împodobește interiorul sinagogii este o veritabilă bijuterie artistică.

Faptul că obștea din Leeuwarden a construit una din cele mai mari și mai frumoase lăcașe de cult mozaic din Olanda apare firesc. Această obște a jucat, din timpuri îndepărtate, un rol important în ansamblul iudaismului olandez. Documentele atestă că primii evrei s-au stabilit la Leeuwarden în anul 1645. Un sfert de secol mai târziu, în octombrie 1670, conducerea orașului a acordat unui evreu, Iacob, și unei rude a acestuia, van Colom, dreptul de a amenaja un cimitir mozaic. Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, autoritățile din regiunea Friesland au introdus unele reglementări restrictive. O dispoziție specială din anul 1752 interzicea, astfel, evreilor să lucreze duminică. Pînă și învătărilor de la heider, pe numele său Abraham Isaks — relatează cronică — a primit o somație prin care i se punea ca strășnic în vedere că nu-i este îngăduit să învețe cu copiii în zi de duminică.

Pînă pe la mijlocul secolului al XIX-lea evreii din Leeuwarden vorbeau frecvent limba idiş. Aceasta limbă a servit și la redactarea cronicii obștei.

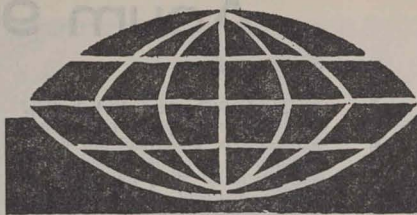
Locuințele evreilor s-au concentrat în jurul sinagogii și aceasta probabil spre a nu fi nevoiți să parcurgă distanțe mari pentru a-și face zilnic rugăciunea.

Prin a doua jumătate a secolului al XIX-lea, comunitatea din Leeuwarden număra cîteva mii de suflete, fiind vestită în toată Olanda pentru instituțiile sale de învățămînt iudaic. De aici au ieșit mulți rabini și erudiți în scrierile sfinte, printre care Arie Leib Wagner, Tuwis Loewenstein, Azaria Roedelshim și alții.

Cei cîteva evrei care au mai rămas la Leeuwarden se preocupă atent, cu sprijinul autorităților municipale, de întreținerea vechii sinagogi a orașului, monument arhitectonic care perpetuează amintirea marii comunități de odinioară.

OBȘTEA DIN TURCIA

25 000 de evrei trăiesc actualmente în Turcia. Cea mai mare parte dintre aceștia sînt sefarzi, urmași ai celor ce au fugit din Spania în timpurile inchiziției. Cea mai importantă comunitate ființează la Istanbul și numără circa 19 000 de membri. În acest oraș apare o revistă săptămînală în limba ladino, intitulată „Şalom“

meridiane

Comunitatea evreiască din Cuba

Prima așezare evreiască din Cuba datează din secolul al XV-lea. Un document din această perioadă pomeneste de doi marani, Alonso de la Calle și Luis de Torres, care au făcut parte din echipajul lui Columb, descoperitorul insulei. Cei doi au fost trimiși să poarte negocieri cu căpetenia indigenilor. De Torres s-ar fi stabilit în insulă, unde a și murit.

În secolul al XVI-lea alte familii de marani au emigrat în Cuba, iar în secolul al XVII-lea emigranți brazilieni au găsit adăpost în această insulă.

Istoria obștei evreiești începe însă mai târziu. De abia prin anul 1881 s-a acordat evreilor aprobarea de reședință în insulă, iar după războiul de independență a Cubei (1898) au obținut deplină libertate de practică religioasă. De la această dată se poate vorbi de baza legală a unei comunități evreiești. Evrei din Florida, care au fost activi susținători ai eroului național cubanez José Martí, precum și alți evrei americani s-au stabilit în insulă la finele secolului al XIX-lea. În anul 1904 au înființat Congregația unională evreiască (U.H.C.), un templu și au cumpărat teren pentru un cimitir. Este des pomenit un anume Frank Steinhart, sergent în armata americană, care a rămas în insulă după independența acesteia, devenind întemeietorul și apoi președintele societății tramvaielor din Cuba.

Înainte primului război mondial au început să sosească aici evrei sefarzi, emigranți din Turcia și Maroc. Ei erau denumiți „turcos“ de către cubanezi și vorbeau ladino. Se pare că unul dintre ei, Maurice Soriano — originar din Smirna — ar fi introdus cinematograful în Cuba. Prin anul 1914 au înființat congreagația Kevet Ahim.

Între anii 1920—21 mulți evrei askenazi, din estul și centrul Europei și-au găsit refugiu în Cuba. Aceștia au stabilit, în 1925, un Centro Israelito, care cumula o serie de activități: de asistență socială, bibliotecă, o școală serală, un centru studențesc precum și un club artistic. O altă organizație askenazi a fost

„Kultur Ferein“ care a funcționat între 1926—1931. Ulterior a fost înființată „Asociația evreiască pentru cultură și artă“.

Multă vreme obștea evreiască din Cuba a fost împărțită în americani, sefarzi și askenazi. În anul 1936, prin înființarea Comitetului Evreiesc din Cuba se realizează unificarea obștei. În anul 1939 ia ființă Comitetul evreilor, organizație recunoscută de autoritățile cubaneze ca organ reprezentativ al obștei evreiești.

Prima Talmud Tora a fost înființată în anul 1924 de congreagația sefară Kevet Ahim. Cîteva ani mai târziu și-a început activitatea Collegio Yabne iar în 1939 Collegio autonomo del Centro Israelita. Atît Collegio Yabne precum și alte institute de învățămînt, ca Instituto Hebreo Tahkemoni și Șalom Alehem Șule, se ocupau de educația religioasă a elevilor.

Comunitatea evreiască și-a creat în anul 1925 propriul său ziar „Das Freie Wort“ care a avut însă o existență scurtă. O altă publicație în idiş „Oifgang“ a apărut între anii 1927—30, iar publicația „Havener Leben“ a apărut între anii 1932—63, cuprinzînd date și informații privind viața evreiască în general precum și știri din întreaga lume. Trebuie citate de asemenea „Das idiş vort“, „Volkscenter“ și „Israelis“ care apărea în limba spaniolă.

Puțini scriitori sau poeți evrei din Cuba au publicat în limba idiş. În anul 1927 a apărut în Cuba prima carte evreiască de poezii a lui N. D. Korman „Oif Inzler Erd“ iar între anii 1920—30 au fost publicate operele în versuri sau proză ale lui Eliezer Aronovski, O.A. Pines, Pinchas Berniker și A.I. Dubelman.

Comunitatea evreiască din Cuba numără astăzi 1 200 membri, dintre care 1 000 trăiesc în Havana, iar restul în Santiago de Cuba și provincia Oriente. Obștea posedă cinci sinagogi, dintre care două foarte vechi.

Obștea se bucură de deplină libertate religioasă.

R. TONI

TRICENTENARUL SINAGOGII DIN AMSTERDAM

În cadrul tradiționalului „Festival muzical olandez“ a avut loc un concert consacrat împlinirii a 300 de ani de la inaugurarea Sinagogii portugheze din Amsterdam. Concertul, desfășurat în incinta renumitei sinagogi construite în urmă cu trei secole de Jonas Daniel, s-a bucurat de concursul unor cunoscuți soliști vocali ca Max van Egmond, Rene Jacobs, Kevir Smith, David Schapiro precum și al ansamblului coral „Salomono Rossi“ dirijat de Ton Koopman. Au fost interpretate piese corale liturgice, compuse, în cea mai mare parte, special pentru acest lăcaș de rugăciune, de A. Casares, Salomono Rossi, C. J. Liddart, L. Saladin.

Tot în cadrul manifestărilor prilejuite de jubileul sinagogii portugheze din Amsterdam, la biblioteca de pe lîngă acest lăcaș de rugăciune s-a deschis o expoziție oglindind viața religioasă a obștei evreiești din acest oraș olandez, de-a lungul timpului.

Retrospectivă la Roma

Pentru participarea comunităților evreiești din Italia la lupta antifascistă și mișcarea de rezistență împotriva naziștilor, Uniunea comunităților evreiești din Italia a fost distinsă cu Medalia de aur a Meritului civic.

Recent, participarea evreilor la războiul de eliberare a Italiei de sub ocupația hitleristă a putut fi urmărită retrospectiv în cadrul unei expoziții documentare, organizată sub auspiciile Comunității evreilor și a Primăriei Romei. Expoziția intitulată „Contribuția unei minorități la lupta pentru libertate: Evreii din Italia 1938—1945“, a fost deschisă în sălile Muzeului de folclor.

Intenția organizatorilor — subliniată și în cuvîntările rostite la ceremonia inaugurării de către primarul Clelio Darida și președintele comunității evreilor Fernando Piperno — era de a face să nu se uite sacrificiile unor cunoscuți militanți antifasciști ca și a multor luptători anonimi din rîndurile minorității naționale evreiești. Printre figurile cu rol de prim plan în cursul evenimentelor evocate, reapar în cadrul expoziției, în lumina documentelor prezentate, nume notorii: Claudio Treves, Modigliani, frații Rosselli, Eugenio Curiel, Carlo Levi și mulți alții. „Nume care — subliniază ziarul „Unita“ — simbolizează o prezență activă în bătălia pentru libertatea italiană, pentru renașterea națională și progresul civic“. Ziarul amintește că aceste figuri stau mărturie faptului istoric că, încă de la începuturile antifascismului și fără a aștepta promulgarea legilor rasiale din 1938, au fost aruncate primele seminte din care a crescut apoi conștiința democratică a evreilor italieni.

Desigur că războiul și ocupația nazistă este perioada cea mai larg documentată

Franco Cesana, căzut pentru libertate la vîrstă de 13 ani și ultima sa scrisoare

în expoziția de la Roma. Apar, astfel, în succesiunea lor dramatică, momente trăite cu groază de evreii din Roma în zilele și nopțile razziilor și deportărilor, perchezițiilor din casă în casă și întregul cortegiu de urgi cunoscute. Impresionante sînt documentele care le evocă: avocatul Dante Calo a scris pe fila de calendar cu data de sîmbătă 16 octombrie 1943, ziua raziei făcute în ghetoul din Roma, două cuvinte, „infamia germană“.

Pentru cei din generația post-belică, care nu i-au cunoscut, sînt evocate numele unor combatanți curajoși ca Leone Ginzburg sau Rita Rosane, partizana asasinată în vîrstă de 24 de ani.

Cea mai tîrziu jertfă căzută în lupta împotriva ocupantului hitlerist este copilul Franco Cesana, care și-a dat viața, la 13 ani, în 1944, într-o luptă de partizani cu forțele naziste. El își părăsise casa, în lipsa mamei sale, în vara anului 1944, lăsînd-o fără nici o veste pînă la singura scrisoare pe care a putut-o face să-i parvină la începutul lunii

august. Scrisoarea relatează despre înrolarea lui Franco Cesana în formația de partizani Marcello, în rîndurile căreia a dat și lupta din care nu s-a mai întors.

Presă italiană a acordat atenție expoziției scoțind în evidență semnificația ei. Expoziția a oferit, remarcă cotidianul „Unita“, o amplă imagine a rolului minorității evreiești în lupta antifascistă, atît în sinul forțelor politice și sociale care s-au opus regimului și au luptat în Rezistență, cît și în cadrul organizațiilor evreiești de asistență, care au activat în clandestinitate.

S.M.

EVREII DIN IRAN

Potrivit unor date recente, publicate de comunitatea din Teheran, trăiesc în Iran 65 000 de evrei, continuînd tradiția uneia dintre cele mai vechi obști evreiești din Diaspora. Cea mai importantă obște se află la Teheran, numărînd 40 000 de membri. Alte comunități există la Shiraz (8 000 de membri), Isfahan (4 000 de membri), Abadan (4 000 de membri), Hamadan (3 000 de membri) precum și în alte cîteva localități. În aproape toate centrele comunitare, funcționează sinagogi și așezăminte culturale ale obștei.

CARNET

MACABEI...

Din nou aprindem, seară de seară, firavele lumini de Hanuca, întru slava nu numai a lui Matitiah, și a celor cinci feciori ai săi, ci și întru aceea a tuturor acelor care în toate vremurile au avut tăria de a rămâne ei înșiși pînă la capăt. Printr-un ciudat joc al întâmplării, numele cite unuia a ajuns pînă la noi, dar înfinit mai mare e numărul acelor despre care nu știm și nu vom ști niciodată nimic. Niciodată nu vom ști ce nume au purtat, cînd și cum le-a fost sortit să treacă poarta neagră a morții... Niciodată nu vom ști, deci, în care anume zi a anului cuvine-li-se să le aprindem o lumină întru odihna sufletelor lor martirizate. Și poate că e în acest fapt un înțeles mai adînc, anume că lor li se cuvine a le închina nu o zi, ci toate zilele anului, nu o singură lumină, ci toate luminile ce ne stau la îndemînă. Ale lor sînt, dar, și luminile, firavele lumini ce le aprindem în serile de Hanuca. Lumina Macabeilor e și lumina lor, căci ca și aceștia au cutedat să rămînă dîrzi și neclintii pînă la capăt în marea, în dramatica înfruntare dintre spirit și forță, între libertate și tirania păgînă.

Să nu ne amăgim, ci să avem tăria de a spune întregul, cutremurătorul adevăr: în urma acestor frați nefericiți ai noștri nu a rămas nimic — nici măcar o lespede de mormînt, nici măcar o filă anume de calendar care să le consemneze ziua morții. Nimic nu a rămas în urma lor și nimeni care să le pomenească numele, să le aprindă o lumină de suflet. De aceea datoria este a noastră a tuturor și a fiecăruia în parte.

Aprinzînd slăvitele luminări de Hanuca să-l pomenim, dar, alături de Matitiah Hașmonaitul și feciorii săi și pe Sami Rosenbaum, băiatul plăpînd, cu obrazul palid și cu ochii mari, negri, din tirgul acela ascuns în munții de la Zakopane, pe care naștii l-au împuscat pentru cusejanța de a purta același nume ca al comandantului S.S. Înainte de asta, năvăliseră în casă, împușcînd pe tatăl, mama și sora mai mare.

El, Sami, căpase cu viața, căci se afla la muncă, la cariera de piatră de la marginea orașului. Cînd au venit să-l ridice de acolo, băiatul știa cu precizie ce-l așteaptă. Aflase de sfîrșitul alor săi și știa că e la fel de vinovat ca și ei. Fără a rosti o vorbă s-a lăsat dus de poliștii, urcat în căruța ce aștepta la intrarea în carieră și așa, mut și dur ca o piatră, împietrit în marea sa suferință, a străbătut o parte a drumului. S-a întîmplat că ultimul drum trecea prin dreptul casei părintești. La vederea ei, o lacrimă s-a prelins pe obrazul palid și cu voce abia auzită, băiatul a întrebat dacă nu e cu puțință să intre pentru cîteva clipe. Și iată că poliștii, curios poate să vadă ce va face acest condamnat în etate de 12 ani, i-a dat încuviințarea. Restul se cunoaște din depozitia ulterioară a unei vecine, care cu ochii plini de lacrimi a urmărit dintr-un loc ascuns scena.

— Mă uitam de afară la ce făcea Sami... Și-a pus ceva pe cap și a început să aprindă luminări. Două pentru tata, două pentru mama, două pentru Paula. Vedeam cum i se mișcau buzele și am înțeles că spunea Kadiș pentru ai săi. Apoi a aprins încă o lumină. Pentru sine însuși, ultimul supraviețuitor al familiei. O oră mai târziu zăcea și el ciuruit de gloanțe, în șanțul de la marginea tirgului.

Asta e tot ce se știe despre băiatul din tirgul Rabka, de lângă Zakopane, ucis la vîrsta de 12 ani pentru vina de a fi purtat numele ce-l purta. E puțin? În comparație cu ce se știe despre ceilalți un milion de copii exterminați de naștii nu e puțin, căci despre aproape toți ceilalți nu se știe nici atît. Nici măcar numele nu li s-a păstrat, ca să nu mai vorbim de împrejurările morții. Ei sînt ca și cum nu ar fi fost: pe toți i-a înghițit pămîntul care, se știe, e mut, neclintit în mușenia sa cuplînd.

Peste mormîntul neștiut al lui Sami Rosenbaum se aștern an de an troiene înalte, iar în văzduhul iernii corbii flămînzi croncănesc lugubru. În celălalt capăt al Europei, în sudul însoțit și înmiresmat de aroma vegetației mediteranene, mormîntul altui copil, de asemenea mort la vîrsta de 12 ani, stă mărturie a aceleiași credințe în superioritatea spiritului, a setei nicidecum ostiole de libertate. Într-una din zilele teribile primăveri a anului 1944, băiatul Franco Cesana a dispărut de acasă și pe drumuri întortochiate, numai de cei mai buni dintre cei buni știute, a ajuns la partizani. Împreună cu ei a împărțit plînea și apa libertății, fiorul fierbinte al bădălei. Într-una din ele a căzut. Erou la 12 ani. Restul e tăcere.

Între aceste două morminte, de la cele două capete ale bătrînului continent, se întinde un spațiu imens în care se află mormintele a 1 milion de copii evrei — băieți și fete, victime ale molohului fascist. Intocmai ca străbunul lui Moșe, el însuși smuls în ultima clipă valurilor unui fluviu ostil, nimeni nu le cunoaște mormîntul și nici nu-l va cunoaște vreodată. Ei nu au lespede la căpătii, în care să le fie încrustat numele, epitaful. Nimeni nu știe ziua în care s-au săvîrșit din viață, cînd să li se aprindă o lumină de suflet. Ei nu au mormînt decît în inimile noastre, iar luminile ce le aprindem în serile de Hanuca sînt și luminile lor.

...Ale lor, fiii și frații nefericiți și glorioși ai Macabeilor. Ale lor — glorioșii și nefericiții noștri frați.

VICTOR RUSU

În atenția cititorilor

Reînnoiți-vă din vreme abonamentul pe anul 1976, spre a vă asigura primirea în continuare a revistei la domiciliu.

Costul abonamentului este de:

24 lei pe 1 an;

12 lei pe 6 luni.

Plata se face la casieria F.C.E., din str. Sf. Vineri nr. 9 sau prin mandat poștal, pe adresa: F.C.E. cont B.N.R. 45.10.7062, sector 4.

Acum 90 de ani

• „A SOSIT sezonul balurilor, carnavalul se apropie cu pași uriași” — așa începe un articol din Vocea dreptății cu data de 15 noiembrie 1885. Articolul este, de fapt, un apel ca publicul să-și dea concursul, întrucît numeroase baluri au drept scop adunarea de fonduri pentru ajutorarea unor instituții, unor societăți, unor categorii de cetățeni. Articolul anunță apropiata organizare a cîtorva baluri: cunoscutul bal anual al societății Caritas, pentru întreținerea spitalului; al societății de binefacere Luptătorul care și-a propus „nobilul scop de a veni în ajutorul suferinșilor, fără distincție de confesiune sau naționalitate”; al societății Junimea studiosă medicală, pentru a putea fonda o bibliotecă de specialitate; al societății filarmoneice. „Filomela care a surprins publicul, iară trecută, cu o serată dansantă a cărei moscenire e încă vie în inima fiecăruia”; al societății Marpe Lenefes etc.

• TIPO-LITOGRAFIA H. Goldner din Iași, strada Primăriei, se pregătește să sărbătorească 30 ani de existență. „Fondat în 1856, reînnoit în 1884, medaliat de patru ori: la Paris în 1872, la București în 1876 și 1879, la Iași în 1881, acest stabiliment execută cărți și ziare în orice format și limbă, lucrări de lux și mercantile, precum actiuni, bonuri, diplome, cecuri, polițe, facturi, computuri, Registre pentru comptabilitate și munci agricole, cărți de vizită, cărți de adresă pe hîrtie și cuverță cu firma dorită.

• FRAȚII ȘARAGA, cunoscuți librari și editori din Iași, publică în gazeta Lupta (director politic G. Panu) următoarele două anunțuri: „Prin aceasta aducem la cunoștința Onor. Publice că am fundat un chiosc expre la Băile Slănic, unde se vor găsi zilnic de vizare toate ziarele din țară și din strălănat, Biblioteca de lectură cu abonament, obiecte de papetărie etc. Veniți și vedeți mulțimea tablourilor în olou cu cadre aurite Barock, ce am primit! O galerie întreagă este expusă în magazinul nostru. (Tablouri cu subiect național, istoric și tablouri cu subiecte biblice).

• EPITROPII sinagogii din cartierul Tătărași (Iași) au găsit un mijloc original pentru a aduna fondurile necesare reparației sfîntului locas: au pus în vânzare 600 bilete de loterie, cîștigul unic fiind o Sefer Toră. Cîștigătorul va fi dator, însă, să doneze această Toră sinagogii. Ceea ce n-a împiedicat — ba dimpotrivă a provocat — o afluență numeroasă la cumpărarea biletelor de loterie, fiecare fiind dornic să figureze în Cartea de aur a sinagogii, ca donator al unei Tore. (gazeta Lupta din 13 octombrie 1885).

• LA PLOIEȘTI a ieșit de sub tipar — arată gazeta Apărătorul — un frumos roman intitulat Regele și evreica, tradus din limba germană de Ignace Ipcar, profesor de limba română la școala „Luca Moise” din localitate.

• IN GAZETA „Fraternitatea” de vineri 5 iulie 1885 a apărut o Mulțumire publică din care extragem:

„Aduc vîile mele mulțumiri domnului Ilic Pauker, bărbier din Făl-ticeni, care prin ușurarea scoaterii a două măsele de care sufeream, m-a scăpat de durerea ce avusesem necontenit... Cu stimă Iohan Dzimbooschi”.

• CITIM în „L'Univers Israélite” din Paris că domnul Léon Fédér, profesor la Facultatea de Drept din Douai, a fost decorat de guvernul francez.

Domnul Léon Fédér s-a născut în România, la Iași.

• SUBLOCOTENENTUL Mauriciu Brociner, erou din războiul de la 1877, a fost înaintat la gradul de locotenent. (Peste ani, va ajunge colonel).

• LUPTĂTORUL, societate care are de scop „a veni în ajutorul suferinșilor, fără distincție de confesiune și-a ales un comitet în frunte cu Sol. Em. Buchner președinte și H. S. Schwartz vicepreședinte și anunță că va da un bal strălucit în sala Dacia.

Gazeta Vocea Dreptății care publică anunțul de mai sus, adaugă: Noi nu putem decît să felicităm pe membrii acestei societăți care au înțeles că trebuie să dispară odată bariera ce desparte pe românii-israeliți de românii creștini.”

DECESE

În perioada 26 octombrie — 10 noiembrie a.c. în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumati:

Buzatu Traian (68 ani) str. Cosmonauților 33; Podgoreanu Marcu (65) Zeffului 19; Langăr Hună (72) Roma 20; Grinzăld Baruh Gherș (71) Spătarului 6; Haninovic Cecilia (80) Bd. Păcii 7; Arsene Artur (68) Sos. Ștefan cel Mare 25; Mărculescu Titina Zica (58) g-ral. Praporgescu 27; Rahil Vizin (83) Splaiul Unirii 1; Haimovici Haia Estera (82) Sft. George Nou 5; Vlădăreanu Isidor (63) Poștor 6; Blum Suzana (59) Intr. Platon 20; Grimberg Rașela (76) Olteniței 213; Incobsohn Adolf (80) St. O. Iosif 13; Sandrea Marcus (74) Călărăși 27; Șapira Isaac (81) str. Ionescu Atanasie 40; Volf Ruhla (102) Ducești 93; Robert Florin (63) Bd. Dimitrov 93; Solomonov Leizer (63) Olteniței 61; Landau Maria (57) Pansellelor 75; Margules Abraham (69) Intr. Lemnea 1; Vidrașcu Basil (69) Hristo Botev 22; Sadagurschi Haim (72) Bd. 1848 nr. 6; Wolf Josef Ber (89) Const. Nacu 2; Rotenberg Hava (82) Bd. 1 Mai 335.

Cu mare durere, Ioana, soră și Adalbert Goldstein, cunat, anunță că la data de 17 noiembrie 1975 se împlinesc 3 ani de cînd

ALEXANDRU POLLAK din Timșoara a încetat din viață. Ne este veșnică memoria lui.

Zărebiți de durere, Sely, soție, Nicu, fiu, Sorana, noră, soră, frați, cunați, precum și celelalte rude, anunță stingerea din viață, după o lungă și grea suferință, a scumpului lor

MANES SECHTER fost șef contabil, exemplu de modestie, dăruire în muncă, familie și societate.

Decedat la 20 octombrie, înmormintarea a avut loc la Dorohoi.

Lea Wolff, cu fiii, Morel și Jean, cu familiile lor, sora defunctului Rebeca și Manole Iancu (Bacău) mulțumesc tuturor celor care au luat parte la inaugurarea pietrei funerare a scumpului lor

IOSIF WOLFF Ploiești

Cu adîncă durere și în veci nemîngiați, doctor Simon Herson, soț, inginer Gubi și Steluța Gorcea-Haifa, frate și cunată, precum și întreaga familie, cunată, veri și nepoți, anunță încetarea din viață a scumpului lor

MARIETA DR. HERSON În mormîntarea a avut loc în ziua de 17 octombrie a.c. la cimitirul Giurgiului București.

Bar Mitzva la Ploiești

La templul din Ploiești a avut loc ceremonia de Bar Mitzva a lui Pistiner Richard, cursant la Talmud Toră, fiul enoriașului nostru Pistiner Raul. Au participat părinții și rudele sărbătoritului din Ploiești și București, cursanți de la Talmud Toră, conducerea comunității și numeroși enoriași.

Serviciul divin a fost oficiat de dl. Alter Mayer. Pistiner Richard a fost pregătit de dl. Izo Klein, fiind unul din cei mai conștiințioși cursanți ai Talmud Torei.

Sărbătoritul a dat dovadă de o bună pregătire și a rostit potrivit tradiției o frumoasă derașă în limba română.

În numele obștei și a conducerii comunității dl. Lupu Filip a felicitat călduros pe sărbătorit și pe părinții acestuia.

Sărbătoarea înnoirii

(Urmare din pag. I-a)

zeu sete de învățătură, luminau conștiințele, înaripau sufletele. Cei cărora le era încredințată veghea asupra acestei candelă miraculoase, marii preoți și bogătașii Iudei nu numai că n-au apărut-o de urgență dușmanului, dar s-au aliat cu el. Pentru dinșii, mercenarii eleni reprezentau straja huzurului lor împotriva celor ce voiau să facă din cuvântul sfintei învățături faptă vie, punând în aplicare ideile de dreptate și umanitate ce izvorăsc din Tora.

„Toate uleiurile sfinte din altar au fost pingărite”. Slujitorii săi Iason și Menelaos au înlocuit întreaga concepție a slujirii: nu către Dumnezeu dragostei, ci către zeul forței brutale; nu către idealul dreptății, ci către vîștel de aur al propriei lor lăcomii; nu către altarul păcii și armoniei între oameni și noroade, ci către molohul singeros al războaielor; nu către însoțite creste ale protejării celor slabi, ci către Taigetul de pe înălțimile cărui erau zvirliti în prăpastie cei cărora le lipseau „ghiarele și colții” sfîșietori.

S-a repetat însă, și de această dată, un miracol. Tocmai cînd Antioh și acoliții săi credeau că au izbutit, a rămas totuși nepingărită o singură candelă. O scînteie care mocnea sub cenușa ruinelor a aprins iar vîlvătaia rezistenței împotriva cotropitorului. Înțeleptul autor al operei religioase Ketar Sofer talmăcește versetul psalmistului care elogiază pe Atotputernicul, că e „paznic al tuturor oaselor noastre,

שומר כל עֲצָמוֹתַי, unul din ele nu s-a fărîma!”

אחת מהנרות לא נשברה arătînd că minunea cea mare a fost că atunci cînd brațul nemilos al dușmanului a zdrobit trupul colectivității ce-i rezista și în focul urii a mistuit organismul masei ce lupta împotriva sa călcîndu-și toate celulele לא נשברה אחת מהנרות una singură a reușit totuși să rămînă întreagă. Ea a constituit apoi embrionul reluării luptelor care au dus, pînă la urmă, la prăbușirea forțelor care voiau să zăgăzuiească dorul spre o viață mai bună.

... אחר כך פה אחד של שן... Un mic grup de oameni vrednici, sub conducerea bătrînului preot Mititiah, din cătunul Modiin, a reabilitat misiunea preoțească. Familia Hașmoneilor concentra în jurul ei mai mulți oameni simpli și cu inima curată. Picul de ulei sfînt

MUZEU

Peste o jumătate de milion de turiști, originari din diferite țări ale lumii, au vizitat în decursul ultimilor doi ani muzeul și vechiul ghetto din Praga. Muzeul cuprinde o mare colecție de materiale ilustrînd cultura și istoria iudaică. Tot aici, pe locul vechiului ghetto, se află și celebra sinagogă Alt-Neu, din secolul al XIII-lea, unul din cele mai vechi lăcașuri de rugăciune evreiești de pe continentul european.

care la început părea că nu va putea să ardă decît o singură noapte, s-a transformat într-o lumină puternică și de nebiruit, care a călăuzit pașii multimilor și le-a insuflat puteri să izgonească pe pingăritori și să restaureze casa cea sfîntă.

Veac de veac, minunea de Hanuca s-a repetat nu numai în istoria religiei noastre, ci și în alte domenii. Întodeauna s-a dat o bătălie între vechi și nou, între cei ce voiau să incremenească societatea în vechile ei tipare și năvalnicele forțe care tindeau să spargă zăgăzurile nedreptății. De nenumărate ori lumina aprinsă de propovăduitorii ideilor generoase și nobile, de luptătorii pentru progres și pace, era primejduită să fie stinsă de către antiohii zugrămători ai binelui și adevărului. Niciodată însă nu s-a deminșit crezul neclintit al multimilor în înnoire, în triumful noului, în victoria ideilor noi și înaintate. Ireversibila lege a naturii care condamnă la dispariție tot ce e veștejit și putred, care dă întodeauna un nou impuls vieții cu ajutorul proaspetei seve ce își face drum înlăturînd toate piedicile, a guvernat necontenit și dezvoltarea omenirii.

Menora de Hanuca, luminile ce le aprindem în „sărbătoarea înnoirii” ne cheamă, deci, să urmărim pilda celor ce ne-au redat, puritate, celor ce le-au păstrat strălucirea. Să dăm ascultare graiului lor și să ne oțelim puterile în lupta cea mare ce o dau toate forțele progresului, pentru victoria luminii și a păcii în strădania multimilenară de a păzi credința noastră curată în Dumnezeu și în Tora.

Vestigii din epoca Judecătorilor

Cu prilejul unor săpături arheologice anterioare s-a constatat constatarea că Beer Șeva a fost în trecut foarte îndepărtat un important centru comercial cu mari antrepozite și hambare pentru depozitarea grînelor. În urma unor noi săpături arheologice au fost descoperite indicii care atestă că Beer Șeva a fost în vechime și un centru administrativ. A fost scos la lumină un mare edificiu public, care pare să fi servit ca reședință guvernatorului orașului. În apropierea edificiului, săpăturile au dat la iveală două turnuri care serveau corpului de gardă al palatului administrativ. Cercetările efectuate i-au condus pe arheologi la concluzia să acest edificiu administrativ datează din epoca Judecătorilor. Se presupune că ansamblul respectiv, situat pe o înălțime, presupune că ansamblul respectiv, situat pe o înălțime, făcea parte dintr-un sistem de fortificații ridicate în timpul primilor judecători, sistem despre care unele

AMORAIM

Comentatori, în limba arameică.

Înțelepți ai Talmudului din Eret Israel și Babilon de la încheierea Mișnei (anul 200) și pînă la redactarea Talmudului babilonean, la sfîrșitul secolului al V-lea. (anul 500).

Amoraimii au comentat cuvintele tanaților în Mișna și Baraita (Baraita — cuvintele tanaților ce n-au fost incluse în Mișna redactată de rabi Iehuda Hanasi). Dintre amoraimii cei mai însemnați fac parte Abai și Raba.

AMEN

Acest cuvîna apare în Tora cu înțelesul: E adevărat. De asemenea are sensul: Dea Domnul să fie așa! În Tora acest cuvînt apare de nenumărate ori, și în mod repetat: „Amen vămen”

Răspundem Amen! la auzul fiecărei rugăciuni.

„ANI MAAMIN”

(Credo)

Esența celor 13 principii iudaice stabilite de Rambam (în comentariul său la Mișna), care încep toate cu cuvintele: „Ani maamin” — cred cu o credință desăvîrșită.

„ARON HAKODES”

(Chivotul sfînt)

Chivotul în care se păstrează sururile Torei.

În Mișna, chivotul este pomenit sub numele teiva, arcă iar evreii orientali obișnuiesc a-l denumi heihal, palat.

Chivotul sfînt este fixat la peretele aflat în direcția Ierusalimului. El este acoperit cu o perdea de catifea sau mătase.

Deschiderea chivotului sfînt în vederea scoaterii sururilor Torei este una din cinstirile cu care sînt onorați credincioșii aflați la rugăciune.

Cînd se deschide chivotul sfînt, enoriașii se ridică în picioare.

ARAMEICA

Limba antică semită, cea mai apropiată de ebraică dintre toate limbile semite.

O lungă perioadă arameica a fost limba vorbită de evreii din Eret Israel și Babilon. Părți din cărțile lui Daniel și Ezra, Talmudul și rugăciuni cunoscute sînt redactate în diferite dialecte arameice.

SIMHA RAZ

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

Un simbol al continuității

(Urmare din pag. I-a)

care viteji înfruntă cu succes regele animalelor. Unul dintre ei este Samson, cel care „a sfîșiat leul, ca pe un ied; și nu avea nimic în mînă” (Judecătorii 14,6). Iar David în prima sa întîlnire cu Saul arată cum a ucis un leu: „Iar atunci cînd leul se aruncă asupra mea, eu îl apucam de coamă și-l loveam pînă îl ucidem” (I, Samuel 17,35). Acestea reprezintă acte de bravură și nu o vîntoare organizată a leilor, spre deosebire de regii și faraonii antici care organizau vîntori ce coincideau cu anumite momente din calendarul mitologic. De altfel vinatul leului constituia privilegiul absolut al monarhului. Pe pereții templelor

păgine, în sarcofage și palate, găsim înfățișate scene de vîntoare.

Arta veche iudaică nu cunoaște asemenea imagini. În picturile și statuile datînd din evul mediu au început însă să apară teme ca luptele lui David și Samson cu leul. (Un potir de bronz din sec. XIII din Germania). Acest motiv îl aflăm și într-un manuscris ebraic din secolul XIII, găsit tot în Germania.

Tema leului și a taurului o găsim ca element decorativ (arhitectural) în sinagogile din Galilea în perioada romană. Leul figurează ca element decorativ pe tabernacolul din pustiu, în Templu precum și în viziunea lui Ezekiel a sanctuarului. Începînd de la finele secolului al XVIII-lea leul începe să apară pe pietrele funerare evreiești din Europa, însă nu cu vechiul simbol, ci numai cu referire la persoana decedată. Imaginea leului apare și pe mozaicurile sinagogilor din Iudeea (secolul IV). Tot aci apar picturi murale înfățișînd uşile închise ale Templului. E un dublu simbol, căci el simbolizează dărîmarea sfîntului lăcaș și speranța reconstruirii sanctuarului. Acest motiv s-a extins în Europa și Africa, unde artiștii evrei l-au încorporat în obiectele rituale de argint, în broderii și picturi.

Speranța ivirii lui Mesia și a vremurilor de pace și dragoste neturburată între oameni și popoare apare ca un leit-motiv al istoriei iudaice. Și acest ideal suprem își află expresie în imaginea leului și a soarelui. Astfel, în marea scenă a despărțirii patriarhului Iacov, cînd își binecuvîntează fiii, Iehuda este asemuit cu puilul de leu: „Nu va lipsi sceptru din Iehuda, nici toiag de cîrmuitor din coapsele sale, pînă ce va veni Împăciitorul, căruia i se vor supune popoarele”. Comentariile tradiționale arată că prin această imagine Iacov a stabilit nu numai preeminența lui Iehuda printre frații săi, dar și conducerea tribului său printre celelalte triburi iudaice. De aci convingerea, tradițională, că regii lui Israel trebuie să facă parte din mîlădita regească a lui Iehuda. De aci evreii sînt numiți iehudim (iudei). Altfi al lui Iacov e de asemenea numit „puil de leu” (Deuteronom 33,22) iar mama lui David era din tribul lui Dan. Atît din spița maternă cît și paternă s-a născut simbolul monarhiei iudaice — leul, — care apare în diferite variante.

David, slăvitul rege din seminția căruia, potrivit tradiției se trage dinastia lui Israel și așa, neîntrerupt, pînă la ivirea lui Mesia, era din tribul lui Iehuda „puilul de leu”.

În concluzie, leul reprezintă lanțul neîntrerupt al continuității lui Israel, de la David și pînă la Mesia, simbolul forței adevărului și a păcii.

Anul acesta credincioșii evrei de pretutindeni celebrează pentru a 2140-a oară Hanuca. Timp de opt zile — precum au făcut părinții și bunicii noștri — în fiecare seară vom aprinde la început o luminare, apoi două și tot așa pînă la opt și vom rosti binecuvîntarea „Al hanisim”. Totodată, recităm în întregime, la oficierea de dimineață, „Halel”, rugă care proslăvește pe Dumnezeu și evocă marea sa îndurare.

În pofida tuturor acestor manifestări pioase, Talmudul într-una din rarele referiri la această sărbătoare, pune întrebarea: „Ce este deci Hanuca?” (Șabat 21b). Interogația este cu atât mai demnă de reținut cu cît, după cum se știe, nici Mișna, nici Ghemara nu fac mențiune despre această sărbătoare. Un răspuns lapidar se găsește în „Meghilat Taanit”, compusă în perioada mișnaică, cam în jurul epocii care cuprinde cea de-a doua distrugere a Templului (anul 70 e.n.), adică cu două secole după evenimentele pe care le perpetuează Hanuca. Această lucrare este un calendar al zilelor interzise pentru doliu sau post, și anume a aceluia care aniversează evenimente fericite.

Iată răspunsul la întrebarea de mai sus, pusă de către înțelepți, în tratatul „Șabat”:

„În a 25-a zi a lunii Kislev încep cele opt zile ale sărbătorii de Hanuca în care nu este permis să se jelească morții și nici să se facă post, căci atunci cînd păgînii au intrat în Sanctuar, au pîngărit uleiul ce se afla acolo, iar cînd Hasmonenii i-au învins au ceretat și nu au găsit decît o singură cană de ulei pe care pecetea marelui preot mai era intactă. Uleiul din cană era suficient pentru a arde o singură zi. S-a produs atunci o minune și uleiul a ars opt zile. În anul următor, aceste zile au fost sfințite, pentru a se prăznui în ele o sărbătoare de laudă și recunoștință față de cel Atotputernic.”

Iată tot ce spune Talmudul cu privire la originea zilelor de Hanuca. Mai găsim aici și indicații asupra ceremoniei aprinderii luminărilor. Doar Meghilat Taanit intră mai în adîncul lucrurilor, cînd se ocupă de originea sărbătorii și de caracterul oficiului. Este de observat că faptele de arme abia dacă sînt amintite în treacă, accentul fiind pus pe minunea uleiului de Hanuca. Acest lucru a dat naștere la numeroase comentarii; s-a spus că dacă înțelepții au ignorat orice alt aspect, aceasta se datorează faptului că ei dezaproba războiul.

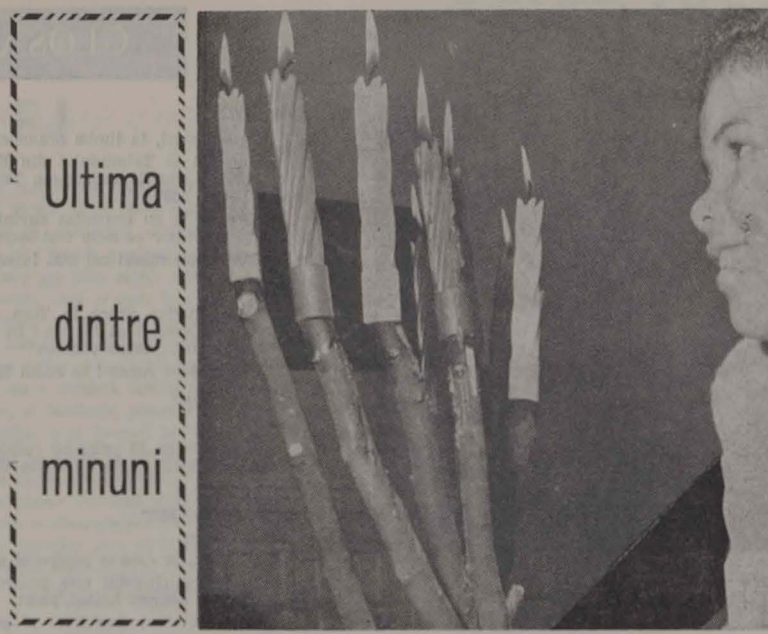
Se cuvine să cităm o afirmație care se găsește în tratatul Yoma 29a din Talmud și în care se spune: „Minunea care s-a produs de Purim a fost ultima minune. Cum stau lucrurile atunci cu minunea de Hanuca? Miracolul de Purim este cel din urmă înregistrat de Biblie; minunea de Hanuca nu este consemnată în acest fel.”

Unii exegeți sînt de părere că acesta este adevăratul motiv pentru care Mișna trece cu vederea Hanuca. Alte scrieri tratează, de asemenea în mod laconic, această chestiune. Astfel, în „Pesikta Rabati”, culegere de predici de Șabat, redactată în primul secol al erei actuale, se spune că în timpul sărbătorii de Hanuca se aprind luminări „din cauza anumitor evenimente” care s-au produs atunci cînd fiii marelui preot hasmonean (Iohanan, tatăl lui Matatiah) i-au învins pe seleucizi.

Dimpotrivă, cartea Macabeilor nu face nici o mențiune despre miracolul uleiului. Pentru Maimonide, „înțelepții din această generație (aceia a evenimentelor de Hanuca) au stabilit cele opt zile de sărbătoare începînd cu 25 ale lunii Kislev prin manifestări și prin Halel”. El spune că obiceiul de a aprinde luminări a fost introdus mai tîrziu.

În zilele noastre, comentarii ca și istoricii sînt de acord că la baza sărbătorii de Hanuca se află un eveniment istoric, un episod din îndelungată luptă pentru dreptul de a-și păstra credința și instituțiile proprii. Se admite de asemenea că fusese mai puțin vorba de o răscoală a întregului popor al lui Israel pentru a scutura jugul păgîn, cît de lupta credincioșilor din Ierusalim și din Iudeea împotriva seleucizilor, care voiau să-l silensească să abandoneze iudaismul și să accepte religia și practicile păgîne. În schimbul renegării credinței, puterea cotropitoare era dispusă chiar să acorde iudeilor oarecare autonomie. Era de altfel o metodă obișnuită, pe care cuceritorii seleucizi o aplicau în țările de sub controlul lor. Dar iudeii, ancorai ferm în credința lor și devotați idealurilor acestora, au respins cu toată tăria această încercare.

Reflexul luminilor de Hanuca ne evocă, așadar, pe primii luptători și lupta lor a fost de cea mai mare însemnătate pentru destinul poporului evreu, căci fără victoria Hasmonenilor, populația din Iudeea, ca și cele risipite prin țările mediteraneene și din răsăritul apropiat, de altfel ca și iudaismul în general, nu ar fi putut supraviețui.

Ultima
dintre
minuni

Prima menora

Menora pe care o aprindem în cursul celor opt seri de Hanuca nu e decît o reminiscență a marilor menore de aur care lumina sanctuarul din Ierusalim, pînă la distrugerea lui. Nu ne-a rămas decît imaginea ei în piatră, pe basorelieful care împodobește arcul de triumf al lui Titus. Spre a sărbători victoria asupra Iudeii, senatul a ridicat la Roma acest monument pe care sînt înfățișați evrei captivi purtînd simbolul iudaismului: marea menora de aur.

Cu cîteva secole înainte, atunci cînd hasmonenii au pătruns în templul ce fusese profanat de către Antiohus Epifanes prima lor grijă a fost să reaprindă menora. Acest act îl perpetuau atunci cînd aprindem micile noastre luminări de Hanuca.

Dar ce semnifica marea menora de aur?

În Șabatul care cade în cursul celor opt zile de Hanuca citim capitolul din profetul Zeharia care răspunde la această întrebare printr-o alegorie:

„...Și s-a întors ingerul care grăia cu mine și mi-a deșteptat, ca pe un om pe care îl trezești din somn. Și mi-a zis: „Ce vezi?” Și am zis: „Iată văd un candelabru cu totul de aur, cu șapte candelare, iar deasupra candelabrului este un vas cu untdelemn din care pornesc șapte tevi către cele șapte candelare, iar alături doi măsline, unul de-a dreapta vasului cu untdelemn și altul de-a stînga.”

Și am întrebat și am zis către ingerul care vorbea cu mine: „Ce sînt acestea?” Și mi-a răspuns ingerul care grăia cu mine și mi-a zis: „Oare nu știi ce sînt toate acestea?” Și am zis: „Nu Doamne!” Și mi-a vorbit iar și mi-a zis: „Acesta este cuvîntul Domnului către Zo-

robabel: „Nu prin putere, nici prin tărie, ci prin duhul meu” zice Domnul Șavaot.”

Această viziune are loc în momentul în care evreii au revenit din captivitatea babiloneană sub conducerea lui Zorobabel și a Marelui preot Iosua. Una din primele lor preocupări a fost să reconstruiască templul, dar au fost împiedicați de dușmani. Intrigi și atacuri deschise au împiedicat realizarea proiectului lor. Cel întors din țară erau săraci și puțin la număr; ei erau curajoși dar lipsiți de mijloace și pe punctul de a dispera. Reușiseră să recucerească pămînturile, să facă față unei situații catastrofale. Dar nu reușiseră să reconstruiască templul. Ce-l împiedica a-și realiza visul?

Profetul Zeharia le răspunde printr-o alegorie care urmărește să le dea curaj: El a văzut simbolul poporului lui Israel, menora de aur. Era întreagă și era încadrată de doi măsline, gata să-i ofere uleiul. Dar menora era rece, inertă, nu ardea. „Nu vezi — i-a zis ingerul din vis — că aurul și uleiul, puterea și tăria nu sînt suficiente dacă fiecare spiritului nu le însuflețește?”

Cel care l-au auzit pe Zeharia au înțeles simbolul. Cel de-al doilea templu, care trebuia să fie mai frumos decît primul, a fost construit într-un răstimp de 16 ani, de la 539 pînă în anul 515. În primăvara anului 515 înaintea erei noastre edificiul a fost terminat și cea de-a doua menora de aur a răspîndit din nou lumina.

Această reconstrucție a avut loc în aceleași condiții dificile care au existat și la întoarcerea din captivitate. Dar între timp credincioșii și-au recăpatat conștiința valorilor lor tradiționale: în sufletele lor s-a aprins lumina.

Modiin — orașul Macabeilor

Puține lucruri ne sînt cunoscute despre orașul Modiin, primul locaș al marilor răscoale populare comemorate de peste două milenii, în lumina Menorei de Hanuca. Eroi marilor evenimente și tot ce e legat de persoana lor dispar adesea în noianul nesfîrșit al legendelor și adesea într-atîta, încît după secole și milenii este foarte greu să se mai despartă ceea ce este autentic și demn de crezare de ceea ce a fost adăugat între timp de imaginația dărnică a poporului.

Această regulă este general valabilă în istorie. Secolele de încercări grele, de peregrinări și de exil, au redus pînă la minim posibilitatea unei notificări istorice continue și au dezvoltat, pe de altă parte, pînă la maxim imaginația și așa destul de fecundă a poporului evreu.

Le legătură cu geografia și topografia biblică situația este și mai dificilă. Palestina biblică și post-biblică a avut o istorie nu mai puțin zbuciumată decît poporul evreu. Orașe și sate au fost șterse de pe fața pămîntului, altele noi au luat ființă și toate au împrumutat noi și noi denumiri în decursul anilor. Știința modernă depune eforturi extraordinare pentru a regăsi în sol și subso-

lul țării sfînte vechile așezăminte omenite pomenite în Biblie.

Este exact ceea ce s-a întîmplat cu orașul Modiin, pomenit în cărțile Macabeilor, în Talmud și în Midrașim ca oraș de reședință a lui Matitiah ben Iohanan, părintele Macabeilor, și ca leagăn al mariei revoluții hasmoneale. Nici măcar numele nu-i este dat la fel în diversele izvoare. Întîlnim Modiin alături de Modait, Modim, Modaim și Modiit: astăzi ne este imposibil să stabilim care dintre aceste variante este cea autentică.

Nicăieri în Biblie nu este pomenit orașul Modiin. Numele apare pentru prima oară în cartea Hasmonaim-ilor pentru a desemna orașul în care s-a născut și în care a trăit Matitiah, tatăl celor cinci eroi ai mișcării hasmoneale. Mai tîrziu orașul este pomenit în legătură cu prima ciocnire serioasă între Macabei și armata lui Gorgias, elinul. Lupta a avut loc pe pîrîșurile lui Beit-Choron care privește spre Modiin. Localizarea este de mare importanță, ea permițînd stabilirea cu aproximație a poziției orașului pe hartă. Ea trebuia să fi fost situată undeva la vest de Ierusalim.

La Modiin au fost aduse osemintele lui Matitiah spre a fi înmormîntate

De la Zeus-Olim la

Printre sărbătorile noastre religioase Hanuca ocupă un loc cu totul aparte. Ea nu posedă niciuna, sau aproape niciuna, din caracteristicile obișnuite celorlalte sărbători religioase mozaice; nici repașul obligatoriu, nici gama variată a vreo prescripțiuni rituale speciale, nici vreo schimbare esențială în programul sinagogaș cotidian nu semnaleză prezența zilei de Hanuca în calendarul nostru religios. Mai mult decît atât: Hanuca este singura noastră sărbătoare religioasă despre care nu se face pomenire în nici una din cărțile Pentateuhului.

Intr-adevăr, Hanuca comemorează evenimente care s-au petrecut după încheierea cărților sfînte și care nu sînt decît pomenite decît în izvoare ulterioare: în cele două cărți așa-zis apocrife ale Hasmonaimilor, în lucrarea istorică „Antichități” a lui Iosefus Flavius, precum și în Talmud, dar aci numai într-un mod cu totul sporadic și incidental.

Care sînt evenimentele amintite de Hanuca, petrecute în vîscul II î.e.n.?

Pentru aceasta trebuie să facem o incursiune într-o perioadă și mai îndepărtată din trecutul religiei noastre, aceea a cuceririi Iudeii de către neuitata figură a istoriei și a legendelor, Alexandru Macedon.

Epoca de care vorbim — sec. IV î.e.n. — a cunoscut o puternică înflorire a vieții religioase iudeene și stabilirea celor mai multe rituale mozaice în tiparele pe care le cunoaștem azi.

Este epoca în care Tora începu să fie citită în mod regulat în fața credincioșilor. De Șabat și de sărbători se citea din un fragment din Pentateuh; luni și joi — în zilele cînd locuitorii satelor veneau la țîrg cu produsele lor — se citeau asemenea cîteva versete. Se ridicaseră și nagogi și se stabilise, în mod definitiv, ordinea serviciului divin, al cărui punct culminant era rugăciunea „Șema” care afirmă unicitatea lui Dumnezeu și îndobîtorirea de a-l iubi. Obștea se reunea în mod regulat pentru a se ruga. De Șabat și de sărbători rugăciunii de dimineață se adăuga o rugă suplimentară (musse) corespunzînd sacrificiului special oferit odinioară în aceste zile în Templu. Tîrziu Torei i se adăuga ceva mai tîrziu cîteva din capitole din Cartea Profetilor avînd legătură cu solemnitatea zilei respective. Cum citirea acestui capitol încheia serviciul divin de dimineață, ea a numită „încheiere” (haftara).

Cînd Alexandru cel Mare cuceri Iudeea (anul 334 î.e.n.), formele exterioare ale religiei mozaice erau de acum fixate. Religia avea un fundament puternic și tradiție vie. Din aceste motive ea avea să poată rezista loviturilor pe care politeismul elin avea să i le dea două secole mai tîrziu.

Elenismul care și-a făcut apariția în Orient odată cu armatele cuceritorilor macedonean, nu s-a impus totuși prin forța armelor. Dimpotrivă, el s-a inclinat smerit în fața străvechilor zeițăi ale Orientului și mult milenarelor sale tradiții. Aceste tradiții — variat nuanțate, adînc înrădăcinate în mase — depășeau în vîrstă, spunem noi, pe cele eline. Nu le depășeau însă în rafinament, și — mai ales — în frumusețe exterioară. Orîntul se topea pur și simplu în luxur

Mormintele Macabeilor

acolo. Alături de el au fost înmormîntați și fiii lui căzuți pe cîmpul de bătălie Șimon, al treilea domnitor macabeu, clădit la Modiin, pe mormîntul părintelui lui și fraților săi „un monument mare din pietre cioplite pe ambele laturi, pe care a ridicat șapte stîlpi încastrînd mormintele tatălui său, al mamei sale și a celor patru frați ai săi, acoperindu-le cu plăci de piatră mari, gravate, purtîndu întru amintire veșnică chipuri de armă și de vapoare privind spre mare. Mormîntul se află în Modiit pînă în zilele noastre” (Macabei I, 13, 27—28).

Lîngă Modiin a mai avut loc o ciocnire între fiii lui Șimon (Iehuda și Iohanan) și între generalul elin Candebes. „Candebes își avea tabăra la lavă-

anta frumusețe a elenismului. În decursul a citorva generații se petrecură în Orient atâtea schimbări cit nu se petrecuseră pînă atunci în milenii. Harta religioasă a Orientului Apropiat și Mijlociu — care prezenta pînă la venirea lui Alexandru cel Mare un relief pestrî de crezuri, rituri și religii de cele mai nuanțate feluri — se transformă, am putea spune *deodată* și mai ales *radical*. Popoare și limbi, tradiții, religii și zei, dispărură parcă de la sine, contopindu-se toate într-un ocean — bîntuit încă de furtuni, dar enorm, adînc și uniform — cunoscînd un singur crez: elenismul și o singură limbă: cea elină. Toate acestea se realizară de la sine, fără eforturi și fără violență.

Toate aceste indicii i-au făcut pe cercetătorii geografiei biblice să caute Mदीnului în apropierea satului arab „Al Midia” și al cărui nume are evident o bizară asemănare cu numele orașului iudeu. Ceea ce însă a confirmat categoric presupunerea savanților a fost o foarte importantă descoperire arheologică, care a elucidat multe probleme similare. În anul 1896 cu ocazia unor săpături efectuate în orașul Medva (Madiba) în Transjordania, în vederea renovării unei biserici, niște preoți greci au descoperit sub biserica lor o pardosea de mozaic care reprezenta o hartă colorată a Palestinei biblice. După aprecierile savanților, harta a fost făcută în secolul al V-lea e.n. și, deși era deja în mare parte indescifrabilă, ea prezenta aproape intactă porțiunea Iudeii biblice. În mijlocul hărții Ierusalimul se afla reprezentat în bucăți de mozaic multicolore, cu minia-turi de palate și șiruri lungi de coloane. Alături, spre apus — Lud. Și între Lud și Ierusalim se afla o căsuță în minia-

Al Midia este un sat neînmormnat ce se întinde pe coasta unei înălțimi ce se ridică la cca. 75 m. deasupra nivelului mării. Satul este populat de mici agricoli și alimentat cu apă strînsă în bazine în timpul epociilor ploioase. Lîngă sat e o movilă de ruine (Tel) pe creștetul a-căreia se află un mormînt mare, venerat de locuitori. Conform tradiției populației băștinașe, acolo sînt înmormîntați „40 de sfinți” sau „40 de eroi”. Mormin-tul se află la o înălțime de 750 de picioa-re. La apus de sat se găsește o peșteră în-care se pot număra circa 24 de mormi-nite săpate în piatră. Un bloc enorm de piatră acoperea intrarea în peșteră. Arabii de prin împrejurimi numesc peș-tera „Kîbur al Iahud” adică „mormintele evreilor”. Este interesant de remarcat că, deși sînt multe locuri de acest gen păstrate cu venerație de populația băști-nașă, nici una nu a fost denumită astfel. Sava_nții de specialitate cred că aici se află înmormîntați, într-adevăr primii Haș-monei.

(Din cartea Macabeilor)

din Drezda)

STIRI

ידיעות

MEMORIAL

Un memorial închinat victimelor nazismului a fost recent inaugurat la München-Stadelheim. În acest loc au fost executate de naziști între anii 1933 și 1945 1 035 de persoane, în cea mai mare majoritate evrei. Monumentul este opera sculptorului Wilhelm Breitsameter. El poartă inscripția „Victimelor regimului de teroare 1933—1945”. Pe o placă de marmură sint gravate numele tuturor celor uciși.

TALMUDIST

Obștea din Franța a comemorat împlinirea a 700 de ani de la moartea eruditului Perez ben Eliav de Corbeil, unul dintre cei mai eminenți talmudiști ai secolului al XIII-lea. El a purtat titlul de cinstite de „părinte al iei-vot din Franța”. Renumele său în istoria literaturii rabbinice se bazează pe faptul că a fost unul dintre primii învățați care au reunit, sistematizat și răspândit „Tosafot” (note critice și comentarii ale Talmudului) la care a adăugat propriile sale comentarii. Culegerile sale s-au bucurat de o mare popularitate.

REINTOARCERE

La Alicante, în Spania, a luat ființă o comunitate evreiască formată din 50 de familii. Se lucrează actualmente la întocmirea proiectului unei sinagogi. Strămoșii citorva dintre aceste 50 de familii au trăit în Alicante cu secole în urmă. Ei au fost siliți să-și părăsească orașul din pricina închiiziției.

SCRISOARE

Rabinul dr. Albert, B. Belton din Southport (Anglia), păstrează cu mare grijă o scrisoare primită de la marele umanist și laureat al premiului Nobel, dr. Albert Schweitzer.

Referindu-se la o emisiune radiofonică organizată de rabinul Belton cu participarea și a unor clerici creștini, dr. Schweitzer a scris: „Nu vă puteți închipui ce mult a însemnat pentru mine programul interconfesional organizat de dv. la sinagoga Bet Șalom”. În continuare, ma-

rele umanist a ținut să arate că bunicul său, care a fost preot evanghelic într-un sat alsacian, îi învăța pe copii să respecte pe evrei. După ce declară că toată viața a căutat să urmeze sfatul bunicului său, dr. Albert Schweitzer subliniază „importanța ecumenismului pentru crearea unei atmosfere de înfrățire între oamenii din toată lumea”.

INSTITUT

La New York desfășoară o rodnică activitate Institutul evreiesc Braille, menit să aline suferința celor lipsiți de vedere. Institutul editează literatură idiş și ebraică, inclusiv religioasă, în transcripție Braille, iar de cu-

rind a început să imprime pe discuri fragmente din scrierile clasice literaturii idiş: Mendele, Pereț, Șalom Alehem, Șalom Aș etc.

Institutul trimite la cerere și în mod gratuit aceste materiale celor lipsiți de vedere, în orice parte a lumii.

LUCRARE

Sub egida institutului de sociologie de pe lângă universitatea din Bruxelles a apărut lucrarea „Viața evreiască în Europa contemporană”, care oferă un tablou al refacerii comunităților evreiești europene, atât de greu lovite de barbaria nazistă, înainte și în timpul celui de-al doilea război mondial. Lucrarea, bazată pe o bogată documentare, prezintă viața socială și spirituală a comunităților evreiești din 11 țări europene.

CURS

Pe lângă universitatea din Guanabara (Brazilia) a fost înființat un curs de limba ebraică. Până în prezent s-au înscris un număr de peste 100 de cursanți, studenți și profesori.

FILM

Un film dedicat picturilor lui Muszka și intitulat „Culoarea memoriei” a fost prezentat telespectatorilor din Statele Unite, Canada și Franța. Cea mai mare parte a operei lui Muszka este dedicată ogîndirii vieții de fiecare zi a comunităților evreiești din Polonia în perioada dintre cele două războaie mondiale, cu riturile și obiceiurile specifice.

MONUMENT

La Halle, în Republica Democrată Germană a fost ridicat un monument în memoria martirilor evrei din acest oraș, uciși în perioada holocaustului hitlerist. Monumentul a fost construit pe locul unde se afla altă dată sinagoga, incendiată de naziști în anul 1938, în timpul pogromului cunoscut sub denumirea „Noaptea de cristal”.

Din cei 1700 de evrei, ciți număra orașul Halle înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial, nu au supraviețuit decît 66.

BIBLIOGRAFIE

La Viena a apărut volumul „Bibliografia disertațiilor despre iudaism și personalități iudaice, ținute la universitățile austriece în perioada 1872—1972”.

BIBLIOTECA

Secția evreiască a Bibliotecii centrale din New York cuprinde un fond de 110 000 cărți ebraice și idiş, începînd de la scrierile sfinte, pînă la operele cele mai recente ale scriitorilor evrei.

ARHEOLOGICE

O echipă de arheologi a descoperit un hipodrom construit de regele Herod în urmă cu 2 000 de ani, în apropiere de Ieriho. Amplasamentul hipodromului a fost localizat grație fotografiilor efectuate de arhitectul Ehud Nester, pasionat de studierea perioadei lui Herod. Acest hipodrom, a cărui existență este menționată de Iosephus Flavius în a sa istorie a cuceririi Ierusalimului de către romani, era folosit atât pentru alergări hipice cît și pentru organizarea unor spectacole și a serbărilor sportive. În urma săpăturilor efectuate pînă acum, au fost scoase la lumină o parte din tribune, pereții exteriori, precum și termele hipodromului.

Tot în apropiere de Ieriho, la nord de Marea Moartă, au fost scoase la lumină, în urma unor săpături arheologice, 18 monezi de argint datînd din secolul al II-lea dinaintea erei noastre. Monezile poartă efigia guvernatorului sirian

Demetrius I, care a guvernat între anii 187 și 150 înaptea erei noastre.

COMUNITATE

Comunitatea evreiască din Singapore numără actualmente circa 500 de membri. Ea dispune de o sinagogă, un centru cultural și o asociație de asistență.

Primii evrei au venit în Singapore în urmă cu 160 de ani, iar cea dintîi comunitate a fost constituită în martie 1837. Numărul membrilor comunității a cunoscut o creștere continuă, ajungînd în anul 1939 la peste 5 000. În ultimele trei decenii mulți dintre aceștia au plecat în Australia.

EXPOZIȚIE

Cu prilejul comemorării a zece ani de la moartea lui Martin Buber s-a deschis la biblioteca Universității din Mînster o expoziție, în care pot fi văzute cărți — unele în prima ediție — manuscrise, autografe, aparținînd acestei strălucite personalități a iudaismului secolului nostru.

CONCERTE

Programul de anul acesta al tradiționalei „Luni amuzicii evreiești” organizate sub auspiciile Consiliului Muzical Evreiesc din Statele Unite, cuprinde peste 150 de concerte în aproape toate centrele comunitare din S.U.A. Un loc important în cadrul acestor concerte este rezervat formațiunilor corale afiliate la Asociația pentru promovarea cîntecului evreiesc. Asemenea formațiuni corale există la New York, Los Angeles, Chicago, Miami Beach și în alte localități.

Scopul manifestărilor tradiționale din cadrul „Lunii muzicii evreiești” este de a face cunoscut creațiile compozitorilor evrei și frumusețile muzicii evreiești.

ECUMENISM

Din inițiativa Consiliului sinagogilor din America s-a desfășurat în orașul italian Bellagio un colocviu ecumenic la care au participat clerici mozaici, catolici, protestanți, ortodocși, musulmani și budiști din diferite țări. Tema colocviului a fost: „Clericii și acțiunile împotriva foametei”. Coordona-torul colocviului, rabinul Henry Siegman a subliniat „necesitatea participării clericilor și credincioșilor tuturor religiilor la eforturile pentru combaterea flagelului foametei”.

STATISTICĂ

În preajma celui de-al doilea război mondial trăiau în Austria 180 000 de evrei. Circa 160 000 dintre aceștia au fost exterminați în lagărele naziste.

Potrivit celor mai recente date statistice publicate de Comunitatea evreiască din Viena, în Austria trăiesc actualmente 17 000 de evrei, din care 8 000 la Viena, 2 000 la Salzburg, 1 000 la Graz iar ceilalți în mai multe centre mai mici.

COLECȚIE

În colecția sa „Judaica”, editura „Europa” din Frankfurt pe Main (Republica Federală Germană) a editat un număr de 22 de lucrări asupra unor teme evreiești din domeniul literaturii, istoriei și filozofiei. Editura a anunțat nu demult că va mări frecvența aparițiilor în această colecție, astfel încît va fi editată o lucrare la fiecare trei luni.

CALENDAR

Comunitatea evreiască din Salonic a editat un calendar pe anii 5735 și 5736. Textele sînt imprimate în trei limbi: ebraică, greacă și ladino.

Comunitatea din Salonic numără actualmente 1 200 de persoane. În ajunul celui de-al doilea război mondial trăiau în Grecia aproape 60 000 de evrei. Marea majoritate a acestora au fost deportați de naziști la Auschwitz și exterminați. Obștea evreiască din Grecia numără astăzi circa 4 500 de membri.

DISTINCȚIE

Președintele R.S.F. Iugoslavia, Iosip Broz Tito a decernat medalia „Moșă Piade” corului popular evreiesc din Zagreb. Distincția a fost acordată în urma unei competiții artistice în cadrul căreia s-au întrecut cele mai bune formațiuni corale din Iugoslavia. Medalia a fost remisă în timpul unui concert festiv dat la Zagreb de corul popular evreiesc, concert la care au asistat reprezentanți ai guvernului.

Tot în Iugoslavia, Teatrul Național din Novisad a onorat în cadrul unui spectacol omagial, pe cunoscutul artist W. Lubici care a împlinit trei decenii de activitate scenică. Comunitatea evreiască, printre membrii căreia se numără și W. Lubici, a organizat, la rîndul ei, o seară festivă în onoarea artistului. Lubici se numără printre conducătorii secției culturale ai comunității, îndrumînd permanent cercul teatral de amatori care funcționează în cadrul comunității evreiești din Zagreb.

אין דער יידישער וועלט

צענטער פאר יידישערסורסן

יונגטרוף, די אלגעמיינע יידישע יוגנט באוועגונג פאר יידיש, האט געשאפן א צענטער פאר יידישערסורסן. דער רעסורסן צענטער, וואס פונקציאנירט אין ניויארק, וועט העלפן שאפן יידישעדיגע יוגנטקרייזן און יידישע שפראכקורסן, ווי אויך באהילפן זיין פאר גרופעס און קהילות וואס גרייטן צו יידישע קולטור־אונטן. דער צענטער וועט צושטעלן געדרוקטע מאטעריאלן ווי ביבליאגראפיעס, קורס־קאנספּעקטן און אנטלאזן גיטס פון יידישער ליטעראטור, געזאגט און פאל־קלאר.

א ביבליאגראפיע פון דער יידישער פרעסע

אין לאנדאן איז דערשינען א ביבליאגראפיע פון דער יידישער פרעסע, וואס דערשיינען היינט אין דער גארער וועלט. די ביבליאגראפיע איז כולל א צאל פון 933 טיטלען פון פובליקאציעס — טאגצייטונגען, וואכנצייטונגען און פרייע־דישע — וואס דערשיינען אין די פינף קאנטינענטן. פון צווישן זיי דערשיינען אין יידיש 153 פובליקאציעס. די מערסטע פון זיי דערשיינען אין אמעריקע — קרוב צו 400.

יידן אין אלסקא

די 30 יידישע מיטגלידער, וואס זענען געווען אין א יידישער קהילה פון אלסקא, פארמאגן א טעמפל „בית שלום“, שוין געבויט אין דער שטאט אנאדורש. ביים טעמפל פונקציאנירט אויך א ביבליאטעק, וואס טראגט דער נאמען „שמאל עטריכעס“, דער ערשטער ייד וואס האט זיך באזעצט אין אלסקא אין יאר 1898.

די יידישע קהילות פון פאקיסטאן

לויט די לעצטע דאטן, לעבן איצט אין פאקיסטאן בערך 2500 יידן. די גרעסטע קהילה געפינט זיך אין קאראטש (בערך 750 נפשות).

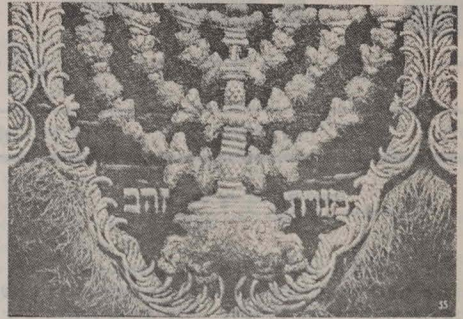
אויסגעגראבן די חורבות פון תקוע

אן ארכעאלאגישע עקספּעדיציע פון אמעריקע האט אויסגעגראבן ביי א צען קילאמאטער פון בית־לחם די חורבות פון דער פארצייטיקער שטאט תקוע, וואו עס האט געלעבט דער נביא עמוס. די ארכעאלאגן האבן געקאנט ווידער־אויפֿשטעלן א ריי בנינים פון דער פארצייטיקער שטאט.

דאטן וועגן די פלישטים

די פלישטים זענען איינע פון די פעלקער־שאפטן, וואס האבן געלעבט פארצייטנס אויסן באדן פונעם הייליקן לאנד. אין תנך ווערן זיי אנגערופן „דאס פאלק פונעם ים“ און ס'וועט ווערן אויס געזאגט פארום דעם ים־ברעג פון דרום־רײס פונעם לאנד. פיל דאטן וועגן אט דעם פארשוואונדענעם פאלק איז היינט נישט באקאנט. דווקא צוליב דעם, זענען אזוי ווערטיק די איצטיקע אנטפלעקונגען פון די ארכעאלאגן, וואס ווארפט א שיינן פון אויפקלערונג וועגן ווייטן עבר. נעבן דעם ישוב תל־אשדוד האט אן אמעריקאנער עקספּעדיציע פון קאראאישע מוזיי־אויפֿשטעלעכע טעלעבע ליימענע טעפ מיט פלישטישן שוץ אויפֿשטעלן. פארזענדקייט די אויסגעגראבונגען, זענען די ארכעאלאגן געקומען אויף די שפורן פון דריי פלישטישע ישובים, פארשטעלן די געגנט פונעם חפצים, די נעמען אויף די טעפ, און מען געקומען צו דער מסקנה אז די פלישטישע ציוויליזאציע האט פיל בשותפותדיקע שטריכן מיט דער מיטעלאנטישער באפעלקערונג. פון אט דער שטעטלעכע וואס די וויסנשאפטלער ערדלונגען אז די פלישטים זענען אפֿשטאמיקע

הנרות
הללו
קודש
הם!

חסידים דערציילן

דעם רבינס כוח...

צווישן די פיל חסידים וואס דער רבי ר' זושא פון אניפאלע האט געהאט, איז געווען איינער א גביראדיר, א מענטש א בר־מלך, צו וואס פאר אן עסק ער פלעגט זיך צורירן האט ער תמיד מצליח געווען. אזוי אז ער איז געוואקסן זיין עשירות פון טאג צו טאג, ממש א ברכה פון גאט...
אמת, אויך דער חסיד, דער גביר, האט זיך אפגעגעבן חשבון אז דאס אלץ איז נישט אין זיין זכות נאר אין זיין רבין. טאקע דערפאר פלעגט ער פון צייט צו צייט פארן צום צדיק און אים נעבן א שיינעם פידיון, אז דער רבי, זאל לעבן, זאל אים אנווייזן אז ער זאל מצליח זיין אויך להבא. אזוי האט זיך עס געפירט א שיינע פאר יאר.
אבער איין מאל... אלע מעשיות, הגם זיי הייבן זיך נישט אלע מאל אן מיט א „אמתל איז געווען“, מוז אבער קומען אן „אבער איין מאל... יא, איז איין מאל געקומען דער גביר צום רבי ר' זושא, אבער ער האט אים נישט געפונען אין דער היים (פונקט דעמאלט איז דער רבי ר' זושא געווען ביי זיין רבי, ביים גרויסן מעזריטשער מגיד!). פרעגט דער חסיד די רביצין:

— וואו איז דער רבי, זאל לעבן?
ענטפערט אים די רביצין, אז ער איז געפארן צום רבי.
— דער רבי האט אויך א רבין — וואונדערט זיך דער רייכער חסיד.
— אזויאין — ענטפערט אים די רביצין.
— ווער איז אט דער רבין? — פרעגט ווייטער דער חסיד.
— דער גרויסער מגיד פון מעזריטש — ענטפערט אים די רביצין.
בלייבט דער חסיד נשתומם און טראכט ביי זיך: אויב איך קום פון צייט צו צייט צו מיין רבין, צו ר' זושא, און איך בין אזוי גוט מצליח אין מיינע עסקים, כלישכח אז איך וועל אנהייבן פארן צום רבינס רבין וועל איך דאך אזויאין און אזויאין מצליח זיין...
אט אזוי האט זיך עס געמאכט, אז דער גביר'סער חסיד האט אויפגעהערט קומען צום רבין ר' זושא און האט אנגעהויבן פארן צום רבינס רבין, צום מעזריטשער מגיד... אבער עס איז ממש נישט צום גלייבן: פון איצט אן האבן אים די עסקים אנגעהויבן גיין מיט דער פוטער אראפ. נישט נאר וואס ער האט נישט מצליח געווען, אז ער זאל פארדינען ביי די עסקים, נאר ער איז אטאט געבליבן א יורד. דאס מלך האט זיך פון אים אפגעטון און איז געווארן ביליג הדל...
אזוי זענען פארביבער חדשים, א יאר, נאך א יאר, דער חסיד האט געטון אז דאס מלך זיך זאל פון אים אפגעטען. האט ער פארשטען אז דאס איז נאר צוליב דעם וואס ער האט פארלאזט דעם צדיק פון אניפאלע, וואס זעט בלייבט אים איבער צו מאן האט ער זיך אנטלאסן ווידער צו פארן צו ר' זושא.
קומט ער צום רבי ר' זושא און פרעגט אים: מיט א צעבראכן הארץ:
— זאל דער רבי, זאל לעבן, מיר מוהל זיין, וואס איך וואל אים צו שטעלן אזא פראגע, אבער איך קאן זיך מער נישט איינהאלטן. פאר וואס וועל איך בין געקומען צו אייך, האב איך תמיד מצליח געווען אין מיינע עסקים און איך בין איך א קורצער צייט געווארן ממש אן עושר, און איצט, ווען איך האב אנגעהויבן פארן צום רבינס רבי, האט איך מסתמא גרעסער רבי, האט זיך דאס מלך אפגעטון פון מיר, די ברכה האט מיר אויסגעמיטן און איך בין געווארן א יורד!
האט אים דער רבי ר' זושא געענטפערט מיט א שמיכל:
— די זאך איז נאר פשוט, אויך וועל דיר זאגן דעם אמת, אז איך בין גאר קיין צדיק נישט... אבער טאקע דערפאר, ווען דו פלעגסט קומען צו מיר און דו האסט מיר געגעבן א פידיון, כאטש איך בין דאס נישט ווערט, האט מען דאך, ביים כסא־הכבוד אויך נישט אזוי מדקדק געווען אויף דיר, צי דו ביסט יא אדער נישט ווערט, און מע האט דיר צוגעשאט גוטע רוחים... אבער אזוי ווי דו האסט אנגעהויבן פארן צום גרויסן מעזריטשער מגיד, וואס איז טאקע יא א גרויסער צדיק, האט מען אויך דארט, אויפֿן הימל, אנגעהויבן נאך קוקן אויף דינע מעשים, כדי צו זען אויב דו ביסט ווערט צו באקומען אט די אלע ברכות, וואס דו האסט ביז איצט געהאט... נון, האט מען דאך באלד געטראפן אז דו ביסט נישט ווערט דאס מלך וואס דו האסט ביז איצט געהאט, איז אט פאר וואס די ברכה איז שוין נישט חל איך דינע עסקים.

אבערדעוועלטלעך פון:
זאב אישיתם

דער באניי־יום־טוב - חנוכה

דאס חנוכה־לעסעל, די ליכטלעך וואס מיר צינדן אן אין דעם „יום־טוב חנוכה“ רופן אונזר מאסד צו זיין דעם ביישפיל פון די וואס האבן זיך צוריקגעגעבן זייער מהרה, די וואס האבן אפֿגעגעהיט זייער גלאזן, לאמיר זיך צוהערן צו דעם וואס זי זאגן אונז, לאמיר פאר־

די שפארקן אינדער אָנשטרענג אין גרויסן קאמף פון אלע פראַקטישע כוחות, פארן זיג פון ליכט אין שאַל און מאַסד זיין אונדערטאָנשטער יאָרטיק באַמיונג אַפּוּוהיפּן אונדער אַמונה פּליומה אין גאָט און זיין תּוֹרָה.

אונדזערע ליינער פון אויסלאנד

ווערן געבעטן צו באנייען זייערע אבאנאמענטן פארן יאר 1976, איבערוויינדק 10 דאלער, אויף דער אדרעס:

F. C. E. Cont B. N. R. 45.10.7062 — București, România.

אין דער סומע איז שוין אריינגערעכנט די טאקסט פאר דער לופט־פאסט, מיט וועלכער זיי באקומען צוגעשיקט אונדזער צייטשריפט במשך דעם גאנצן יאר.

סיו הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן

ס נישט העלפן. רבי עקיבא

נעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

— איך האָב זיך צוגעקוקט מן דרויסן, וואָס

דאס איז אלץ וואס מע ווייסט וועגן יינגל

אויף אומבאקאנטן קבר מן סאמי ראזענבערג

אין אנדערן עק פון אייראפע, אין דעם זוניקן

ריקן עלטער, שטייט ווי אן עדות פארן זעלביקן

מחמת דעם איז עס אונדזער אלעמענס חוב.

צווישן אט די צוויי קברים, פון ביידע עקן

יין מוטער און זיין עלטערע שוועסטער. ער גופא ארויסגעריסן אין לעצטן מאמענט פון

...זייערע, די זין און אומגליקלעכע ברודער

אזוי, שטום און הארט ווי א שטיין, פארשטיי-

מכבישע זיגער, זייערע — זיגערשע און אומ-

ערט אין זיינע גרויסע ליידן, האט יער אדורכ-
גליקלעכע ברידער אונדזערע.

עמאכס א שטיק וועג. סע האָט פאסירט אן זיין

א הייליג ליכטעלע, השם

וואסן אויף דעם ווונדערבארן
אלץ כהן שפתיחו פונעם
בארם מירושון באז בעלא

„ומטאו כל השמנים ש-
הונדערטער האָז זיך דער

(90-7) (18 q16)

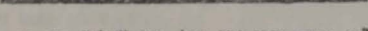
„ווען איז יום-טוב ביים

17N CYRUS'BY 000102N

ווי וואס א מעגלער געזען

„ואז נאם העם לִיב די

אשר לא יאמר כי יאמר

מחמת דעם איו עס אונדזער אלצמענס חוב.

ער, סאמי, איז דערווייל גיפול געווארן.

לעמאכס א שטיק וועג. סע האט פאסירט אז זיין

(סוף אויף זייט 9)

די ש י ר

(פון דער סעריע „בילדלעך פון מיין געבוירן-שטעטל“)

דער זכרון וועט זיך זיין זכרון... פון צייט צו צייט, קומט און בריוו און דערמאנט מיך אין נאך און מענטש, איז נאך איר ארט פונעם שטעטל פון מינע קינדר-יארן. מענטשן און געשעענישן לגמרי נישט פארגעסענע, נאך זיי ווארטן אירן מאמענט און זיי זאלן דערציילט ווערן. עס זענען ווי די רייד פון בעליהקהלה, דער קלוגער זון פון דוד המלך, וועלכער איז אמאל געווען מלך אין ירושלים, לזכר עתה, יעדע איד האט זיין צייט, איז בוכן געקומען די צייט איד זאל פאלגן אן אלטן אונטער איד זאל דערציילן פעטע וועגן דער שיל פונעם עק שטעטל און וועגן איר נשמה, ישיעה דער מלמד.

עס איז געווען א באשיידן הייל, טיף אין א גארטן, גלייך מיט די אנדערע פון פארשטעטל. און פרייליך איז עס געווען איינגעטונקען אין פארפוס פון צעבליטען בעד, זומער אין פאפאשי און זון בילדומען — וואס האבן געוואלט דאזיגן זיך נאך העכער — אזוי אז וואס האט עס קום ארויסגעזען. אין הארבסט איז עס געווען פאר-פרייטע אין ביטערן געשמאק פון די נים וואס האבן זיך צעצייטעט פאמעלעך, דעוואלד גע-קאלטע נעגנס, זי דעוועווינדיקע האבן גע-קאפט אין די שוויבן און אויפן דראניצע-דאד, ווינטער אבער — נישט דער שטילער פון אצט, נאך דער שטורעמדיקער, די מאגליכע האבן ווינטער — איז נויטיק געווען אויפדערשטאנדן כח כדי ביצוואטשן דעם שטורעם און די שניטען זענען געפאלן סעט און וואס נאכצט, און דאך, זומער ווינטער, אין א שיינעם וועטער צי אין א שטורעם, האבן זיי 12—14 יאר פון דער באשיידענער שיל נישט געפילט פונעם דאזיגן נעט, כמעט קיין איינער פון זיי איז נישט געווען פון דער שכונה, זיי זענען געקומען פון די פאר-שיינסטע און די ווייטסטע ווינקלען פונעם שטעטל כדי זיי זאלן דאדאווענען צוזאמען, דא אין דעם קליינעם שילעכט, מיט דער אויפן זיל און מיט באשיידן געקאלטעטע ווענט, פארשטייט זיך, אין שטעטל זענען געווען אויך אנדערע שיל, גרעסערע, בכבודיקערע, נעמעטע, אבער דיע איז געווען די שיל אין וועלכער עס האבן גע-דאוונט זי לעבעדיג און זייערע זיידעס און אהער זענען אויך זיי געקומען דאדאווענען אין סיי וועלכן וועטער.

זיי האבן זיך געקענט צווישן זיך זינט א גאנץ לעבן, האבן געקענט זייערע אפערע לייזן און פריידן, וועלכע האבן פון צייט צו צייט באוויסטן זייער עקזיסטענץ פון דעוולדירטע און ארבעט-זאמע מענטשן, איינער איז געווען א שוועסטער, א צווייטער א טעפער, א דריטער א קליינער סוחר, איינגעוואקסען ביי איבערן קאפ און הובות און אזוי ווייטער... אין פון א גאנצער וואג, מיט ראגות און צרות, מיט פיל בשהן און מיט קליינע שמחות, כמעט אזוי האט אויסגעזען בקי צור גרעסער, ווערן לעבן, אין די זעקס וואכען דיעק טעג האבן זיי שווער געהאנדעלט, פון פארטאג ביז אונטער, יעדער איינער אויף זיין אופן און זיין מאכע, אבער שבת האבן זיי וויי-דער באגאנעט, איז זייערע אפגענישטע שבתדיקע מלבושים, דא, איז זייער באשיידן שילעכט פון נעט עק שטעטל, זומער צו ווינטער, ווען דער ווינט האט געלעבט זיך לייד, ווי אויך דעמאלסט ווען דער שטורעם ווינט האט פונאנדערגענומען די צווייגן און אויסגענישט זייער בלעטעדיקע צירונג, האבן אס די 12 צי 14 יאר זיך צונויף-גענומען דא, אין היילן מיטן טרענענעם דיל, אין וועלכן דער וועג האט אפס מאל איינגעווארן געט צווישן די דראניצעס פונעם דאך, זיי זענען געווען ווי איין גרויסע משפחה, פארבינדן דורך דעם געמיינזאמען עבר.

די נשמה פון אס דער משפחה און פונעם מקום קדוש איז געווען ישיעה, שאיע דער מלמד, ער האט געדאוונט פארן עמוד און זיין התלהבות וואס האט ארויסגעשיינט פון יעדן פסוק, האט געעפנט זייערע הערצער און אויך די טויערע פונעם הימל, כל נרתי האט אפגעוואקסען מורא דיק ביי שאיען, און די איבעריקע האבן, עס איבערגענומען אין נאך, דער מוראדיקער ניגון פון כל נרתי האט זיך דערהויבן, געוואקסן און געשוועבט איבער די מענטשן, איבער אלץ... די יידן האבן איבערגענומען פסוק נאך פסוק מיט גרויסן פארמייט, און פונעם ווייבער-שיל האט זיך געהערט א דערשטיקט געוויין און מרען היינט פון וואס האבן געטריפט פון די ברע-נענדיקע ליכט ביים מחד...

פריער זענען געווען זיינע עלטערן, איצט איז געווען זיין צייט, אז ער זאל זיין דער משרת הקודש פון אס דעם שילעכט, ווייל „לכל עת“, יעדער און יעדע זאל האט איר צייט, אין ווייט נישט אויב די ביטערע כחמה פונעם בעל הקהילה איז אים ליב געווען, אדוהה, עס איז געווען דערווידער פון זיין פשוטן און איבערגעגעבן נעם געליבן, נאך מער ווי דער טעפערשער מלך פילאגליץ, איז שאיע נשמה געקענט צונויף צו דער לערע פון פשוט איד לעבן, ווי זאס לעבן בכלל, פונעם בעלישע, אס דער רבי, וועלכער האט גערעטן זיינע חסידים אז זיי זאלן זיך

דערנענטערן צו גאס אויפן פשוטן וועג פון ליבשאפט, פון פרייד, פון צוטורי צום מענטש-אין אלע מענטשן — איז געווען דער באליבסטער מער רבי פונעם לערער שאיע, אין האלבן סוקלעס שילעכט, איז ביי השמחות פון שבת פאר נאכט, איידער מע האט אנגעצונדן א ליכט, איז זיין שטיל קול, איז וועלכע מע האט דערפילט א שווער בעהאוועטע באגייסטערונג, דערהערט גע-ווארן דא, אין באשיידענעם שילעכט מיטן ער-דענעם דיל, יענעם וואס בעת זיין לעבן האט ער זיך צום בעסטן געפילט צווישן די פשוטע מען-טשן וואס האבן געלעבט נאך זיין ווארט, יעדן שבת האט שאיע דעוואלדירט אנדערע געשעענישן פונעם לעבן פון בעלישע, יעדעס מאל אן אב-דערן שטיל פון זיין חכמה, איז יענער צייט האט איך בלויז צוגעהערט, פארקישופט פונעם זעל-טענעם צויבער פון דער מעשה גלייך מיט אלע, ערשט שפעטער, ווען איך האב זיך דערוואלט וועגן דער מעשה מיט יענעם חסיד וועלכער האט געזאגט רייד ווערן באקומענדיק צו א גולדן פאר יעדער מעשה וועגן בעלישע, האב איך זיך

אפגעגעבן חשבון וועגן דעם אדער פאלקלאר וואס עס האט פארמאגט דער באשיידענער לערער אין שטעטל פון מינע קינדר-יארן, אן אדער וועגן וועמענס ווערט ער נופא האט נישט גע-וואוסט, ווייל דעמוציילן האט אים אויסגעוויי-צו זיין אזוי פשוט און נאטירלעך, אזוי ווי דעם גראד צום וואקסן צי דעם סאלאזיי צו זינגען, אזוי איז געווען יעדן שבת פארנאכט איז יע-נעם שילעכט פון עק שטעטל, איז וועלכע עס האבן געדאוונט 12 צי 14 יאר וועלכע זענען גענומען ארום אן איינפאכן טיש, פון נישט גער-הויבעט ביעטער, האבן זיי צוגעהערט מיט צייטער וועגן די סוחרדיקע חסידישע מעשיות, איך די שפיץ פונעם האט זיך אריין געשלייכט דער אונטער און זיך ווי אראפגענומען ביי א עק פון דער באנע, עס איז געווען די צייט פון סוי-דחוקע ניסים, ווען דער דינער ברעג פון רעאלן און פאנטאסטישן לעבן האט זיך צוזאמען-גענומען אין פייער פון נאיוון גלויבן ווען אויף די פליגל פון התלהבות, האבן אס די יידן מיט

„גילגול שוחר“

(בייטראג צו דער געשיכטע פון דער יידישער ליטעראטור אין רומעניע)

אין נאטאן מארקס בוך „יידיש ליטעראטור אין רומעניע“ ווערט אנגעוויזן, אז ישראל ארי-שמינ האט ארויסגעגעבן אין יאר 1890 א בוך אין צוויי טיילן, „גילגול שוחר, אדער דער מצ-רים הונד“, שפעטער, אנקומענדיק צום יאר 1906, פארציילטס מאל דערשיינען דעם צווייטן טייל פון דעם דאזיקן בוך, וואס איז דערשיינען אין יאר 24 יוני.

איצט איז מיר געקומען אין דער האנט אס דאס בוך, אדער בילד, ווייל הגם לויטן פאר-מאט איז עס אין נאטאן בוכפארמאט, איז עס אבער לויט דער צאל פון די זייטן נישט מער ווי א בראשור, איז למען האמה, וועל איז פראוואן פארשטעלן אס די בראשור, אזוי ווי זי איז אין דער ווירקלעכקייט.

קודם דער אויסזען דער שער-בלאט איז לויטן אלטן נוסח פון יידישע ספרים, איינגעדראמט אין א טיפאגראפישער ארגאמענטירטער דאס, טראגט דעם טיטל: „גילגול שוחר אדער דער מצרים הונד, אויך א קורצע ביאגראפיע פאן שבתא דלפאן, פאן ישראל אפגעשניטן זיל יאסטי, וועל-טהייל (באכדורף אפגעשניטן)“, דעוואלד קומט אויף רומעניש דער טיטל און דער נאמען פון נעם מחבר, געדריקט אין יאר אין דער טיפא-גראפיע ז. ליינזאנד, סטראדא מאלר, 1906.

די בראשור איז 24 יוני, איינגעהילט אין היילע פון ראון קאליר.

דער צווייטער טייל פון דער בראשור, האט ער זעלבליקע הילע, אבער אין אס קאליר און נומערירטע פון 25 ביז 28 יוני, וואס איז דערשיינען אין זעלבליקן יאר.

בכן, דארף מען אננעמען אז די בראשור איז נישט דערשיינען אין יאר 1890, ווייל ווען די דאזיקע אויסגאבע, וואס איך האב פאר מיר, און טראגט די דאס פון יאר 1906, וואלט גע-ווען א צווייטע, וואלט זי מסתמה נישט געווען איינגעטיילט געווארן אין צוויי באזונדערע אויסגאבעס.

וועגן תוכן פון אס דער בראשור וועל איך זיך נישט אפשיטעלן, זי איז בכלל נישט אקטועל און איצט נישט מער אינטערסאנט, אבער איך וועל זיך נאך אפשיטעלן און אנווייזן אויף עטלעכע „פעדל“, אבער כדי זיי צו פארשטיין מוז איך קודם זאגן עטלעכע ווערטער וועגן מחבר.

ישראל ארנשטיין, געבוירן אין יאמפאל (פא-דאליע), אין יאר 1831. ער האט זיך באזעצט אין יאר יאר 1852. דאס הייסט, אז צו די צוואנציק יאר, מיט וואס ער האט זיך באשעפ-טיקט ווייט אין נישט, אבער לויט דער צאל פונעם וואס ער האט פארעפנטלעכט, איז א זען אז ער איז געווען א זייער אקטיווער, אי צום שרייבן אי צום פארעפנטלעכן, נאטאן מארקס, אי זיין דערמאנטן בוך, פארציילט א ריי ספ-רים, ווי „ארבעת אבות נויקין“, אין 4 חלקים און „דאס שילעכט קינד“ אין דריי חלקים, וואס ער האט פארעפנטלעכט אין יאר 1871, „דיא געהיימניסטע פאן יאסער געמיינדע אדער דיא באבארישע פערזאנלעכע פאן ווייטן שפיטהאל“, וואס איז דערשיינען אין יאר, אין יאר 1887 (נישט ווי עס איז אנגעגעבן ביי גימ, אן עס איז דערשיינען אין 1888), „עץ הדעת אדער דיא ציוויליזאציע“ אין 4 חלקים, אין יאר 1883, „חזון ישראל אדער היבנות הקבר“, רעזונות ישראל אדער דיגענאטע וועלט“ אין 4 חלקים, אין יאר 1894, און די בראשור, וועגן וועלכער מיר שרייבן איצט, וואס איז דערשיינען א יאר נאכן טויט פונעם מחבר (ער איז געשטארבן אין יאר 1905), אזוי ווי אויפן שער-בלאט איז אג-געגעבן נאכעם „זל“.

ווי עס זעט אס איז דער מחבר געווען א מיליאנער: ער האט באקעמפט אין זיינע ברא-שורן די פריציטיקע חתונות, דאס גלייבן אין באבסקע רפואות, פארלסטונג צו מאכא און יידישן לשון אדג.

פארעפנטלעכט א זאמלונג פארציטיקע העברעאישע בריוו

אן מער „איציטקער“ בריוו איז דער וואס רבי שלמה בן יהודה, פון ירושלים, האט געשיקט אין יאר 1033, צו זיין א חבר פון ארפאסטאט, אן וועלכן בריוו ער באשרייבט אן ערדציטערניש, וואס איז פארגעקומען אין רעצעטער 1033.

איז בריוו פון 1267 שרייבט דער רמב"ן צו זיין זון פון שפאניע, שילדערויג זיין ריזע קיין ירושלים, ווי אזוי ער האט דאס גע-בויט א שיל, וויאזוי עס האבן אים ארויס-געהאלפן די יידן פון שטם, וועלכע האבן אים געשיקט ספרי תורה אין יאר 1606 האט רבי שלמה שלומיאלי, וועלכער איז געקומען פאר יאר קיין צפת, געשריבן אן רבי-ישכר בערן פון קרע-מעניש וועגן די בעליקבלה פון צפת און ער לויבט דאס עניוון פון יידיש מנהיג רבי יצחק בן לוריא.

ווייניק עקסענטענישן געשועטעט אין דער לופט ווי אין שאגאס לייזונג.

שפעט האט זיך געענדיקט די מעשה, צום בא-דויערן פון די צוהערער, וועלכע האבן זיך צו-ריקגעקערט צו זייערע פראזשעס וואכעדיקע עקסענט, ווייל לכל עת, יעדעס האט זיין צייט... דער שוטפער איז ווידער געווארן א שוטפער, דער טעפער, א טעפער, דער קליינער סוחר פון זיינע סקסים און אזוי ווייטער, איין מאמענט האבן זיי געשוועבט און דער לופט, פארוואנדלט אין דער חסידישער ווייזע, אבער איצטער זע-נען זיי ווידער אויף דער ערד, איינגעוואקסן איבערן קאפ אין שטייענדיקן וואסער פון זייערע פראזשעס דאגות, עס האט זיך געענדיקט דאס שוועבן — דער שוטפער, איז ווידער געווארן שוטפער...

אן דאך... אס דער ביינשמוחדיקער מאמענט איז נישט פארשוואונדן לעמיר — דער אפאלאנג פון מעלדאזשע קלאנג איז פארבליבן אין יעדער נשמה זייערער, באגלייפנדיק זיין אין די זעקס וואכעדיקע טעג, ביז צום קומענדיקן שבת, ווען איז באשיידענעם שילעכט פונעם עק שטעטל האט זיך אנגעהויבן דער נס פון דאס ניי, און אזוי יעדער וואלט...

וויקטאר רוסו

אס די דאזיקע בראשור, וועגן וועלכער מיר שרייבן איצט, איז אויך א קאמבאטאדער, הגם מיר וועלן נישט אריין אין חזון פון דער טעמע וואס ער באהאנדלט, דאך וועלן מיר אויספירן עטלעכע „פעדל“, וואס באווייזן אז ער האט געשריפט מיט בייסיקע פאלעמאטישע געדאנ-קען, אפילו דער טיטל, וואס איז געשריבן שוחר מיט א „דלת“, מינע פאקטיש „שוחר“ מיט א „סיה“, עס איז שווער צו גלייבן אז דער מחבר האט נישט געוואלט ווי אזוי צו שרייבן ריכטיק, אס דאס ווארט, וואס ער באניצט אין דער ברא-שור מיט דעם ריכטיקן אויסלייג.

די ערשטע „פעדל“ זענען שוין אויף דער צווייטער זייט פונעם שער-בלאט: מודיעה בה, קורא נאם, איבעראלל וואס עס וועט אייד פאר-קומען דער נאמען רבי, דיינ, שוחר, מינע מען נאך איר אפאלע פאן קודם מתן תורה, אבער נישט ח"ו דא וואס געפינען זיך בומינגו, ווייל די יעצטיגע זענען ווירקליך אנשי אמת, שונאי בצו-ראים ושלמים, טאקע וואס די הייליגע האט געוואקסען א מחבר.

אס די באמעקונג איז א פארארע, אדער א פארמאפאזע פון די מודעות, וואס פלעגן אפגע-דרוקט ווערן ביים אנהייב פון יעדן ספר, כדי צו דערקלערן אז דאס ווארט „גוי“ מינע מען די געצנדיגער פון פארצייטנס.

אין דער „פארנערדע“ ווערט געזאגט, אז דאס וואס ער דערציילט אין דער בראשור איז א חלום, אבער ער פארענטפערט זיך, מכלול מרשט, אז אויך די חכמים האבן אונדז געלערנט „אז א חלום איז א נעכציגטיגליי פאן נבואה, און בכן, גיט דער מחבר אנצווערן אז אלץ דאס וואס ער שרייבט איז נישט אויסגעווינן פונעם פינגער, נאך עס איז די טרויעריקע וויי-קלעכקייט...

צום סוף, נאך דעם ווי ער פירט א מחלוקה מיט די כליקודש פון זיין שטעטל, פארענדיקט דער מחבר בזה הלשון:

„אוי פילע ערלובט איך מינע גוטע פריינד, אויף דעם ארט וואס די כ"ק וועלען אויף מיר זאגען דעם פסוק מיט דעם פאללען מויל, כן יאבד, זאלט איהר דאגעגען זאגען (זכר דזיק לברכה) ווייל איהר זענט איבערציגט אז מיין שרייבען איז מיט רעכט, אונד אהנע אינטערעס-עס פון דער בראשור, הגם זי איז פאלעמיש מיטן דארטיקן כליקודש, איז אבער צו זען אז ער מינע נישט דווקא דאס כליקודש, אדרבה, ער מינע מער די קהילהשע פאלשע בעלי-טובנהי קעס, וועלכע ער באשרייבט אין דעם זעלבליקן קאליר ווי מענדעלעך מוכר-ספרים אין דער „טאקע“.

עס איז דא צו באמערקן, אז אויפן לעצטן זייטל וועל דער מחבר: „איך וועל אייד פשוט ווארענען פיליכט מאכט זיך גראדע דאס יאהר אונד איך שטאב...“

ונך הוה, ער איז טאקע געשטארבן דעמאלט, אין יענעם יאר, 1905.

דאס הייסט, אז איצט איז דער זיבעציגסטער יאצטיג וויינער.

בנימין זאב גאנא

חנוכה - חג ההתחדשות

הנה נשאר, מן, אחד של שמן. שלא ננעה בה יד המסואה, מתחת לעי המצולת עדיין הבחן זיק אחד צנוע שהעלה לאחר מכן, מחדש, את מדרות המיד, נגד המולשים. כעל ה"כתב סופר" ז"ל משרש את הסגנון בתהלים, "שומר כל עצמותי, אחת מחנה לא בשכרה" לאמור: כל אימת שרוע האויב סיגרה את עצמות הציבור, כל אימת שאש השנאה אכלה את גוף הקהל עד בלתי השאר בו מום, "אח" מחנה לא נשורה", עדיין נשאר תמיד תא אחד קיים, אבר אחד, ששגנו עצמה ההתחדשות, מחמת הקודש המסורתי, עד אובדן כל אותם כוחות שניסו לבלות את תקות בני האדם לחיים טובים יותר.

מך, אחד של שמן. נד, אחד, בלכד, כמנע קצנה של אנשים ישרים, שבראשה עמד הכוח הישיר מתחתיו איש מוריען, החזירה את שורת הכוחה ליושנה. מסכים למסמכת הששמונאים, התרכזו אנשים פשוטים, המימי לכ בעני כפיים. מידת הששן הקדוש, אשר לכאורה היתה צריכה שתספיק ללילה אחד בלבד, הנה הפכה אור נדול, להדיר את צערי המסוגים ולתת כוח בהם לנרש את מסמית הכחית, להגדל מחדש, בקרשט ובמחרת, את בית המדרש.

דור, הולך ודור, בא, וגם החנוכה חוזר ונשנה, לא בקרשט, דתנו בלכד אלא גם בקרשט, דתנו כולת, תמיד היתה נשונה מחמם בין התרש ויחשן בעולם, בין הרוצים לעצור בעד התפתחות התבונה ולרסנה בשפסיה הנושנים לבין הכוחות הנחויים לעולם לשמר את חומות העול בעולם. פעמים אין מספר היתה צפונה הסכנה האיומה שהיה הקרשט שזולל על ידי נושאי דגל הרעיונות הנעלים, נבזרי ההתקדמות והשלום בעולם, יוכבה על ידי הערצנים שונאי האמת והצדק. אך אף פעם לא איכזבה אמונתם האיתנה של המסוגים ב"חנוכה" החזה רשות, בנצחון החזק, כנצחונם של הרעיונות המתקדמים. חוק הפסע הנזר כליו על כל מה שחללו שוהי חרש, החוק המיוני בלשר רענן, שאין לשנוי מעצור, את חיי האנושות בהתחדשם, הוא חיי החוק היחיד המסוגים את התפתחות האנושות לדור ודור.

מנורת החנוכה, האורות שאנו מרליקים בימי חג ההתחדשות קוראים אלינו אומא ללכת בעקבותם של כל אותם אנשים ששיהדו, שהחזירו את ימעת הקדומה ליושנה. נשמע נא אל קריאתם, ונחל נא את כוחותינו לקרב הגדול שעולם ההתחדשות עומד בו, למען נצחון האור והשלום.

מאת הרב הראשי ד"ר דורמשה רון

לית של אור עמים, מחדש מעונותינו די בכל אחד ואחד. מאחת הוויית אנו מציאים את המנורה המאובקת ואנו מציים לה מקום בראש, על ארץ החלון, ערביערב אנו מרליקים נר נוסף בשלשלת המסב רוקח של שמונת הקנים שלמנרת המסורת, ושיר הלל בוקע מלבנו לכבוד מי שיוצגו לחוג את זה הצנוע והפלאי שבחננו, את, חג החיים.

איסוף יום חג בבית העני? שאל בנימין של המור עצוב הפתנס העממי, "בשזא מוצא אכירתו". מחר מיסר? זו אהנויכר לים ללמד על מנעם של החנים הנללים, בלית שלנו, בלית השנה של אותה אמונה אשר כמסוגל לעמוד על זכר נצחונותיה על אחרים, היא זוכרת לעולם את התקופות שהן סבלו וניעלה. כי מה הוא חג הפסח אם לא ציון לכשזנו של פרעה במסוגנו לשונת העם, ומה הם ימי המורא אם לא זכר למלחן של חגן ולהפדת עצות הרענות, ומה כל יתר החגים אם לא מנענות דומות למאורעות כיוצא באלה?

אנשים אפופים לא היה אלא אחד מבין אותם ערצים שניסו לכבות נר אחד קטן, שסיבכו באורו את כל משצרים, שסדר העול והשפלת כבוד הנכרא בעולם. כי כיוצר היה הוא — נציג משמר העבי דות — יכול לראות בעיני יפה אמונה אשרדרשה שוהי רורם של עברם מתחת עול משכבריהם? כיצר היה הוא יכול להחזיר הפעת תורה זו, אשר בשעת שההרב היתה האמפנו היתודי להשליטת הוויית במרחב, התקוממה נגד הרציונות, והניפה את חגם את הרעיון הנבזאי, לא כחל ולא כבזבז כי אם ברוחיו אמר, ה"ה? כיצר היה הוא יכול, לא נציג האלילים האזורים שכל עצמם לא באו אלא לחבוט תחת כף ידם חשק את רוח האדם, לעורר בו את האומה מפני התקומם ואת חבז נגד החלשים, למסב את דת האהבה לאלקים ולכרית שלחמם לא נגד העניים אלא נגד העניות, למען הנדבאים באשר הם שם?

אם אלקים אוחב עניים, שגני מה אינו מסרנסן? שאלו פעם כנאות מהולה במידותיה מרנסן דרופס לרבו עקיבא, "האם אין זו פניעה בכבדות של מלכות, לאב ולפרנס עבד שחמל נר עליו שלא להאכילו ושלל להשקות? מורנסן דרופס דע לומר בכך שהעניים — לפי דעת — נדונן על ידי חקב"ה בעצמו לחיות שרונים בלא מאכל ולא משתה, ושמוסר איפוא לעורר להם.

לפרשת וישלח

עם לבן גרתי ואחר עד נחה" (ל"ב-ה). ומפרש רש"י, המלה גרתי, לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכת אביך. דבר אחר (הי סברה אחרת): עם לבן גרתי נתייג מצוות שמרתי, גרתי המה כמותיות הריג, מפרשי הי חורה מתלבטים להסביר דברי רש"י: מהו הנימוק המשמיע על עשו בזה, ששמר התריג מצוותו

החכם סופר מסביר: מדוע בחר רש"י לשון שמירה, יען כי קשה לאדם לומר שקיים כל הריג מצוות. שהרי זה כמעט מן הנמנע, אבל שמרתי הוא מי הלשון, ואביו שמר את הדבר" (בראשית ל"ז-י"א). היינו אף במצוות שלא באו לידי לקיימן שמרתי והשתוקקתי עליהן בלבי שאוכל לקיימן.

הקדושת לוי מברדיסשוב מ" הרץ שהענין הוא לפי פירוש רש"י על הפסוק, ויהי לי שור

יהדות על רגל אחת

מאת שמחה רז

אמוראים

פרשנים בארמית. חכמי התלמוד בארץ ישראל ובבבל למן החיתת המסנה (200) ועד החיתת התלמוד הבבלי בסוף המאה החמישית (500). האמוראים פרשו את דברי התנאים במסנה ובבבלי תא (בבבלי) — דברי תנאים שלא נכללו במסנה שערך ר' יהודה הנשיא). מחשובי האמוראים — אבוי ורבא.

אמן

מלה זו מובאת במקרא בתורה: נכון הוא, כן יש לה הוראה: הלואי שכן יהיה. במקרא מופיעה מלה זו פעמים רבות, ובעזרת כפולתה: "אמן ואמן". עונים אמן על כל ברכה וברכה.

"אני מאמין"

המציא י"ב עיקרי היהדות שקבע הרמב"ם (בפירושו למסנה), הפותחים כולם במלים: אני מאמין (באמונה שלמה).

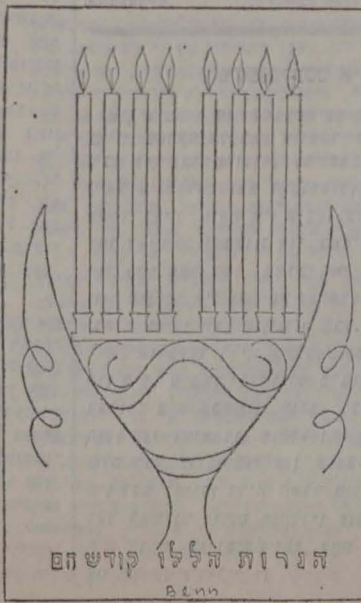
ארון הקודש

הארון שבו שמורים ספרי התורה, במסנה נזכר הארון בשם "תיבת", ובני עדות ה" מורח הנהגים לקרא בשם "היכל". הארון הקודש קבוע בקיר המונה לעבר ירושלים, הארון מכוסה בפרוכת קטיפה או בפרוכת משי. פתיחת ארון הקודש, לשם הוצאת ספרי התורה, הוא אחד הכינויים ששכבדים בו את המסתללים. כאשר פותחים את ארון הקודש — עומד הקהל על רגליו.

ארמית

לשון שמית צפונית קדומה, הקרובה ללשון העברית משאר הלשונות השמיות. המיד הקוסה מבושלת היתה הארמית לשון דיבורם של היהודים בארץ ישראל ובבבל, חלקם מספרי דניאל ועזרא, התלמודים ותפילות ידועות כתובים ארמית בי ימים שונים.

בית עברית עולמית (התרגום הרומני בעמוד 5)

הנרות הללו קודש הם

וחמור" (בראשית ל"ב-ו). שלא יקנו בו על הברכות, כי לא נתקיימו לו, ויכול עשו לומר שלכן לא נתקיימו כי לא שמר את התורה, והברכות ניתנו לו על תנאי: "והיה כאשר תריד ופרקת עולך" (בראשית כ"ו-פ). לכן אמר לו יעקב, "והריג מצוות שמרתי" ובכל זאת לא נתקיימו בו הברכות ולכן אין לו לנסור שמה.

ש"ב של מרן רב הראשי ד"ר דוד משה רון שליט"א העליו משאך, בוקאוויןא (שבת) נחגל ולמד והשתלם עד ש" הגיע למדרגתו (גאון) הרב ר' מאיר שפירא ז"ל מפרש לפי פירושו ב"פ ויעזא: "מה פסעי מה הסאתי כי דלקת אחרי" (לא— לו). יעקב אבינו נרתע מהמסכרת נפש שראה אצל לבן בגלל ה" תרסים והוא מהודרה על עוונות חיו, מה גדול פסעי ומה הסאתי, מה גדולה הסאתי כי דלקת אחרי להפס את התרסים, וזאת מוסר את נפשו על דברים של הבל שאין בהם ממש, ואילו אני אינו כגלה מסירת נפש כזאת לאלקים חיים, ובאופן זה מפרש פסוקינו כאן, האם זוהי דרכו של יעקב להתפאר בקיום ה" מצוות! אך הכוונה היא, שי יעקב הצטער: אמנם שמרתי התריג מצוות, אבל לא למדתי מלבן לקיים את המצוות ולע- שותן באותה ההתלהבות ומסירת נפש שהוא עושה מעשיו שהם ללא יועיל.

בספר "מאזני צדק", מבטל בית מדראגמירעשט, מאדא מורש, לפי דברי הילקוט שי מעוני, רמו קרא ובתנא דבי אליהו זוטא, פרק י"ט, ובמדרש לקח טוב, על הפסוק, נסעה וגלך, כשהיו יעקב ועשו במעי אמן אמר לו יעקב לעשו: אחי, שני עולמות לפנינו, העולם הזה ועולם הבא, העולם הזה יש בו אכילה ושתיה, ומשא ומתן, אבל העולם הבא אין בו כל המדות הללו. רצונך, סול אתה העולם הזה ואני סול העולם הבא... אותה שפה נטל עשו חלקו העולם הזה ויעקב נטל חלקו, העולם הבא, מה יש לדון כי כל הי השתדלות של יעקב לקבל הברכות היה שישגשג בהרואי גיות, ועשו בכה על הגשימות שבין, ומאליו משולבים ומאור הדים הב' פירושים של רש"י: אמר לו, אינך כדאי לשנוא אותי בעבורם, לא אמר לו כי הברכות אינם כדאים לשנוא אותם בעבורם רק הדגיש: אתה אינך כדאי לשנוא אותי, יען שאיני מתהרת אתך, דרכך בחיים אינו דרכי וכל אחד משנינו משתקק לרכוש לו עולמו שבירר לו, עולמו המיוחד לו, וזה שהדגיש ויהי לי שור ולא שוררים, חמור ולא מוררים, רק הכמדת הנחון להגיע על ידם להי עולם הבא ובלתם אי אפשר, והביא לו ראיה, תריג מצוות שמרתי, ראה ושמע, כי זהו תוכן היי, התורה ועוד הפעם התורה.

מנחם מענדל שפירא מדראגמירעשט ונוסף גדול מהמלקט